

کتابت و حفظ قرآن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدانا لِحَقِّ هَذِهِ السَّبِيلِ
وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا إِذْ هَدانا رَبُّنَا إِنَّ رَبَّنَا لَكَنَدِيرٌ

الحمد لله الذي هدانا لهذا

تقديم به جو جوہرہ خلقت، آئینہ عفت،
دعتر نبوت، مادر عشر، ترجمہ عذوبت المر
در رمضان النبیر فاطمہ الزهراء سلام اللہ علیہا

كتاب حفظ قرآن

حجت الاسلام والمسلمين علي رضا شاهسوني

انتشارات

فہرست مطالب

صفحہ	عنوان
۱۳	سخن مؤلف
۱۶	مقدمہ
فصل اول : دلائل حفظ قرآن	
۲۱	هدف از حفظ قرآن کریم
۲۱	۱- انس با قرآن
۲۲	۲- هموار نمودن راه عمل به قرآن
۲۳	۳- هدف عالی و برتر
۲۵	حفظ از دیدگاه قرآن
۲۵	۱- آیه لحاظون
۲۵	۲- آیه بینات
۲۶	۳- آیه ذکر
۲۶	۴- آیه اقراء
۲۸	۵- آیه مطہرون
۲۸	۶- آیه قرطاس
۲۹	۷- آیه ربانیون
۲۹	۸- آیه القاء
۳۰	حفظ از دیدگاه روایات
۳۰	۱- حفظ شعر یا قرآن
۳۱	۲- عفو دزد به خاطر حفظ قرآن
۳۱	۳- روایات تشویق به حفظ
۳۲	۴- تقدم در امامت جماعت
۳۴	۵- تقدم شهداء حافظ بر سایر شهداء
۳۴	۶- حقوق از بیت المال

- خوارق عادات در حفظ قرآن ۳۵
حفظ از دیدگاه علما و صاحب نظران ۳۷
پاسخ به یک سوال ۳۸

فصل دوم : مقدمات حفظ

- آداب حفظ ۴۳
طهارت ۴۳
وضو ۴۳
استعاذه ۴۴
حضور قلب ۴۴
رو به قبله نشستن ۴۴
حجاب ۴۵
عمل به قرآن ۴۵
توسل به قرآن و عترت ۴۵
رعایت نکات ضروری در حفظ ۴۶
۱- آرامش ۴۶
۲- دلهره و هراس را کنار بگذاریم ۴۶
۳- تکرار کلمات همراه با آرامش ۴۶
۴- از صحبت کردن با دیگران خودداری کنیم ۴۷
مقدمات حفظ ۴۷
مکان ۴۷
زمان ۴۸
نوع قرآن ۴۸
صحیح خوانی ۴۹
درک معنای آیات و اثرات آن در حفظ ۴۹
خواندن تفسیر و اثرات آن در حفظ ۵۰
ترجمه و تفسیر برای افراد کم سن و سال ۵۰
ترتیل خوانی ۵۱

- از کجا شروع کنیم ۵۲
مدت زمان حفظ ۵۲
۱- دوره عمومی ۵۲
۲- دوره نیمه تخصصی ۵۳
۳- دوره تخصصی ۵۳
برنامه کلاسهای حفظ تخصصی ۵۴

فصل سوم : چگونه حفظ کنیم ؟

- چگونه حفظ کنیم ؟ ۵۹
ترسیم نمونه حفظ ۶۱
حافظه کوتاه مدت و بلند مدت ۶۲
حفظ جدید در کلاس ۶۲
میزان و حجم محفوظات در ابتدای حفظ ۶۳
میزان مرور ۶۴
ده درس ۶۵
مباحثه و اصول آن ۶۶
چگونه از ابتدا حفظ با تثبیت داشته باشیم ؟ ۶۶
حفظ آیات مشابه ۶۹
۱- رمزگذاری ۶۹
۲- قرینه یابی ۷۰
۳- توجه به معنی ۷۰
روش حفظ در خردسالان ۷۰
آفات حفظ ۷۱
راه های جلوگیری از یاس و ضعیف شدن محفوظات ۷۲
ذکر ارزش حفظ از دیدگاه قرآن و اهل بیت (علیهم السلام) ۷۲
دو گام به جلو یک گام به عقب ۷۳
ایجاد روحیه نشاط و خودباوری توسط استاد ۷۴
توصیه هایی به حافظان ۷۴

کیفیت و کمیت حفظ	۷۵
عمل به قرآن	۷۵
فراموشی محفوظات	۷۵
تدبر و فهم آیات	۷۶

فصل چهارم : روش کلاسداری در حفظ قرآن

روش کلاسداری در حفظ قرآن	۷۹
وظایف معلم	۷۹
۱- استعداد یابی	۷۹
۲- کلاسداری و شاگردپروری	۷۹
۳- ایجاد شوق و امیدواری	۸۰
۴- عاشق تدریس	۸۱
۵- ایجاد تنوع در کلاس	۸۲
تنوع در موضوعات	۸۲
تنوع در محیط کلاس	۸۲
جمع خوانی	۸۳
کلاس محور و شخص محور	۸۳
ایجاد رقابت و مسابقه در کلاس	۸۴
مسابقه حذفی	۸۴
ارائه الگوی موفق	۸۵
اردو	۸۵
روشهای سؤال کردن	۸۶
روش امتیاز دادن	۸۷
۱- نمره	۸۸
۲- توصیفی	۸۸
امتیاز تجوید	۸۹
حضور و غیاب	۹۰
ثبت نمرات هفتگی در تابلو	۹۱
آزمون پایانی هر ماه یا دو هفته	۹۱

ثبت سوابق ماهانه	۹۲
ثبت سوابق سالانه	۹۲
گواهی نامه حفظ	۹۲

فصل پنجم : آسیب شناسی حفظ

آسیب شناسی حفظ قرآن	۹۷
کم ارزش جلوه دادن فضیلت حفظ قرآن کریم نسبت به تدبر و فهم قرآن	۹۷
کم جلوه دادن فضیلت حفظ قرآن نسبت به عمل به قرآن	۹۹
حفظ قرآن در حوزه های علمیه	۱۰۰
معرفی حافظ قرآن در جامعه به صورت غیر اصولی	۱۰۰
نقل دو حکایت کوتاه در این زمینه	۱۰۲
مدرک معادل هنرمندان	۱۰۳
مدرک کارشناسی علوم قرآن و حدیث	۱۰۴
پیشنهاد می گردد	۱۰۵
قوانین حمایتی	۱۰۵
رشته تحصیلی ویژه حافظان	۱۰۵
تشویق قله ها	۱۰۵
تقدیر از یک معلم قرآن	۱۰۵
توجه نهادهای و مسئولین ارشد کشور	۱۰۶
صدا و سیما	۱۰۷
تقدیر و تشکر	۱۰۸
دعای حفظ قرآن	۱۰۹

فصل ششم : پیوست

لیست حضور و غیاب و ارزشیابی کلاسهای تخصصی حفظ و مفاهیم قرآن کریم	۱۱۴
لیست ثبت معدل هفتگی قرآن آموزان در تابلو	۱۱۶
کارنامه آموزشی	۱۱۷
لیست حضور غیاب	۱۱۸
گواهینامه آموزش حفظ قرآن کریم	۱۱۹

سخن مؤلف

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

[إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ]

همانا این قرآن به پایدارترین راه هدایت می کند. اسراء/۹

خداوند تبارک و تعالی انسان را آفرید و برای رشد، شکوفایی و هدایت او، پیامبران را مبعوث فرمود و کتابهای آسمانی را نازل کرد تا نور و هدایتگرش باشند به سوی حضرت حق عزّ و جلّ و پیوسته هر آیین و شریعتی کامل تر از آیین قبل و هر کتابی پربهتر از کتاب قبل نازل شد تا اینکه نوبت به آخرین پیامبر و آخرین کتاب آسمانی رسید. آری همانگونه که پیامبر اسلام افضل انبیاء الهی بود و پیامبری بود برای بشر تا آخرالزمان، کتاب او قرآن نیز برترین کتاب آسمانی و هدایتگر انسان است تا آخرالزمان. تفاوت عمده ی این کتاب با دیگر کتابهای آسمانی، علاوه بر معارف بلند آن، عدم تحریف پذیری آن است.

پیامبر اسلام (صلوات الله علیه و آله)، بارها تأکید فرمود: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَعِتْرَتِي أَهْلَ بَيْتِي...» من در میان شما دو چیز گرانبها را به جا می گذارم، کتاب خدا (قرآن) و اهل بیتم ... در عصر حاضر یکی از آن دو گوهر گرانبها در پرده ی غیبت گناهان ما محبوس شده است و متأسفانه دیگری را نیز مسلمین به فراموشی سپرده اند؛ شاید خداوند قرآن را از ما نگرفت و امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) را غائب نمود تا ببیند اگر ما قدر و منزلت قرآن (صامت) را شناختیم پس گوهر دوم (قرآن ناطق) را نیز بر ما عنایت کند والا همچنان باید به انتظار نشست.

پس اگر ما طالب ظهور و حضور امام زمان (علیه السلام) هستیم باید ملازم کتاب الهی و متمسک به آن شویم و خود را از دایره ی شکایت حضرت رسول (صلوات الله علیه وآله)، که می فرماید: «...يا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا» پروردگارا امت من قرآن را تنها گذاشتند (فرقان/۳۰) خارج نماییم.

آری مهوریت زدایی از چهره ی قرآن در حقیقت زمینه سازی است برای مهوریت زدایی از چهره ی امام عصر (علیه السلام). اما برای مهوریت زدایی از قرآن چه باید کرد؟ اگر هر فرد مسلمان به هر اندازه از قدرت و توان مالی، جسمی، علمی، آبرویی و ... که دارد برای ترویج قرآن هزینه می کرد شاید به درصدی از این مهم دست می یافتیم.

قرآن نور است و نور به هر شیوه و روشی که منتشر شود نورانیت را به همراه خواهد داشت. از آن جهت که ترویج قرآن چه در قالب برگزاری کلاس روخوانی و حفظ، آموزش ترجمه و مفاهیم، تفسیر، تدبیر و چه در قالب های هنری از خطاطی، فیلم، نقاشی، تئاتر و ... کاری لازم و ضروری است و هر کدام بر حسب موقعیت زمان و مکان و مخاطب ضرورت پیدا می کند - اما ارزش و منزلت هر یک از این مراحل نیز بستگی به قصد قربت و اخلاص عاملین به آن دارد - ما نیز تلاش کردیم با جمع آوری اندک تجربیاتی که در زمینه آموزش حفظ قرآن کریم از اساتید بزرگوار کسب نموده ایم گامی هر چند بسیار کوچک در راه ترویج قرآن برداریم. این کتاب که مشتمل است بر دلایل حفظ قرآن از آیات و روایات و روش های حفظ قرآن و روش های کلاسداری حفظ قرآن، در حال حاضر بعنوان متن درسی مؤسسه قرآنی فرهنگ بیت الاحزان حضرت زهرا سلام الله علیها مورد استفاده ی اساتید مربیان و حافظان قرآن کریم است. این بضاعت مزجات تقدیم می گردد به قطب عالم امکان حضرت

حجت بن الحسن (روحی و ارواح العالمین لتراب مقدمه الفداء). به امید اینکه دعاها ی خیر آن حضرت شامل حال ما گردد و مورد توجه خاص آن حضرت قرار گیریم. [... يا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَ أَهْلَنَا الضُّرُّ وَ جِئْنَا بِبِضَاعِهِ مُزْجَاهٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَ تَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ] (يوسف/۸۸).

در پایان لازم می دانم از تمامی اساتید، معلمان و حافظان گرانقدر که اینجانب را در تمهید این کتاب مساعدت و یاری نمودند کمال تقدیر و تشکر را داشته باشم.

والحمد لله رب العالمین

علیرضا شاهسونی

۱۳۹۱ /۲/۲۳

مصادف با میلاد حضرت زهرا ی مرضیه سلام الله علیها

بسم الله الرحمن الرحيم

«إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ»

(همانا ما قرآن را فرو فرستادیم و قطعاً از آن محافظت می کنیم)

حجر / ۹

مقدمه

حفظ قرآن کریم مسأله ای است که در صدر اسلام مورد توجه ویژه ای مسلمانان بوده به طوری که اهل بیت علیهم السلام خصوصاً نبی مکرم اسلام حضرت ختمی مرتبت محمد مصطفی (صلی الله علیه وآله) مکرراً اصحاب را به این مهم تشویق و ترغیب می کرده اند؛ در این باره روایات زیادی وارد شده که بعضی از آنها را در متن کتاب مشاهده خواهید کرد. با توجه به روایات، اصل حفظ قرآن، موضوعی غیر قابل انکار است و شایسته نیست که یک شخص مسلمان فضیلت آن را نادیده بگیرد.

آنچه در پیش رو دارید کتابی است در زمینه حفظ قرآن کریم که دارای پنج فصل، مشتمل بر مباحثی از جمله: هدف و انگیزه، روش حفظ، روش کلاسداری و ... می باشد.

در زمینه حفظ قرآن کریم کتابهای زیادی نوشته شده که هر کدام به نوبه ای خود دارای محسنات و معایبی می باشند. مؤسسه ی قرآنی فرهنگیه بیت الاحزان حضرت زهراء (سلام الله علیها) نیز که سابقه ی طولانی در برگزاری کلاسهای (تخصصی و عمومی) حفظ قرآن کریم دارد، بر آن شد تا اندوخته های خود را در این زمینه به رشته ی تحریر در آورد. لذا مباحث و مطالب این کتاب تجربه ی بیش از ۱۵ سال کلاسداری و مدیریت کلاسهای حفظ، روخوانی و... قرآن کریم می باشد.

ضمن آرزوی موفقیت قرآن آموزان عزیز، امید است که این تجربیات مورد استفاده آنها قرار گیرد انشاء الله.

فصل اول

دلایل حفظ قرآن

هدف از حفظ قرآن کریم

شاید اولین مرتبه ای که شروع به حفظ قرآن کردید را به یاد داشته باشید یا به راحتی بتوانید در گوشه و کنار، کودکان، نوجوانان، جوانان و یا میانسالان زیادی را ببینید که در مقابل رحل و قرآن زانو زده؛ مشغول حفظ هستند. از خودتان و این افراد سؤال کنید که چرا قرآن حفظ می کنید؟ شاید خیلی از اهدافی که ما برای حفظ ترسیم می کنیم به ذهن خطور نکند. بلکه اولین جوابی که بر زبان جاری می شود این جمله است: «خب کلام خداست!» آری آیا بجز کلام الهی است که هر طفل فراری از درس و بحث را هم مجذوب خود می کند. در عین حال اگر بخواهیم این سخن را تجزیه و تحلیل کنیم و دنبال دلایل دیگر هم باشیم می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. انس با قرآن :

هنگامی که گفته می شود حسن و حسین با هم مأنوس هستند، اولین معنایی که به ذهنمان خطور می کند، همراه هم بودن و همنشین بودن، ارتباط

مستمر داشتن و در کنار هم بودن است. پس وقتی گفته می شود باید با قرآن انس داشت و طبق سفارش بسیاری از آیات و روایات باید با قرآن مأنوس بود؛ به چه شکل این انس و ارتباط ایجاد می شود؟ یقیناً نگاه به قرآن، خواندن از رو یا حتی خواندن تفسیر، انس با قرآن است.

اما مصداق تمام و کامل این انس، هنگامی است که ارتباط قطع نشود. در انس با نگاه، به محض قطع نگاه، انس نیز منقطع می شود ولی هنگامی که قرآن را حفظ می کنیم، قرآن در روح و جانمان قرار می گیرد و در تمامی اوقات و لحظات و حتی هنگام خوابیدن نیز ما همنشین و مأنوس قرآن هستیم. پس حفظ قرآن، عمل کردن به دستورات قرآن و اهل بیت (علیهم السلام) در جهت انس بهتر و بیشتر با قرآن کریم است.

۲. هموار نمودن راه عمل به قرآن :

آیات قرآن «هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ»^۱ هستند یعنی قرآن هادی است. حال هرچه ما با هادی ارتباط بیشتری داشته باشیم در پیمودن صراط مستقیم استوارتر خواهیم بود. به عبارت دیگر هرگاه آیات قرآن در روح و جان ما قرار گیرد، در طول زندگی و صحنه های مختلف آن که نیاز به هدایت و تصمیم گیری داریم، آیه مناسب مانند خورشید فروزان، ظاهر می شود.

صحت این مطلب را می توان از حافظان قرآن جويا شد که عموماً می گویند: اگر جلسه غیبت باشد، آیه غیبت و اگر سوء ظن باشد آیه نهی از سوء ظن «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَ

لَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا ...^۱ اگر خطای چشم باشد «قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ ...»^۲ و ... ما را از ارتکاب معاصی نهی می کنند. البته روشن است که حافظ قرآن هم گاهی اوقات دچار لغزش هایی می شود ولی نسبت به دیگران کمتر دچار لغزش می شود و آیات قرآن او را متذکر می شوند

۳. هدف عالی و برتر :

در روایتی از پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) نقل شده است: «هرگاه خداوند نعمت - حفظ - کتابش را به کسی عطا کند و آن شخص گمان کند نعمتی برتر و بالاتر بوده که خداوند می توانسته است به او بدهد ولی نداده، پس به تحقیق چیز بزرگی را کوچک و چیز کوچکی را بزرگ شمرده است»^۳.

در این روایت بزرگترین نعمتی که انسان استعداد و توان در یافت آن را دارد، «حفظ قرآن» دانسته شده است. حال این سؤال مطرح می شود که آیا واقعاً در مقابل نعمت های بی شمار مادی و معنوی مانند جهاد فی سبیل الله، شهادت، کسب علم و دانش، تبلیغ دین و... حفظ قرآن برتر است؟ اگر چنین است پس این همه روایات در فضل اعمال عبادی از جمله اعمال فوق با این روایت چگونه قابل جمع است؟ برای پاسخ به این سؤال با یک سؤال دیگر شروع می کنیم: آیا اگر خداوند اراده کند در حق بنده ای از بندگانش بیشترین محبت را انجام دهد چگونه محقق می شود؟

جواب :

۱ حجرات / ۱۲
۲ نور / ۳۰
۳ اصول کافی جلد ۲ کتاب فضل القرآن

بالاترین محبتی که خداوند به یک بنده می تواند با توجه به استعداد او داشته باشد، این است که او را به اشرف مخلوقات تبدیل کند. حال سؤال دیگری مطرح می شود: چگونه می توان انسانی را به اشرف مخلوقات تبدیل کرد؟ یا بهتر بگوییم اشرف مخلوقات کیست و دارای چه جایگاهی است؟ پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می فرماید: «الْقُرْآنُ أَفْضَلُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ دُونَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ» «قرآن از همه چیز بالاتر است مگر خداوند»^۱ و در روایت ثقلین، از قرآن به عنوان «ثقل اکبر» یاد شده است. پس اشرف مخلوقات، قرآن است! از این مبحث چنین نتیجه می گیریم که اگر خدا بخواهد به بنده ای بالاترین نعمت را عطا کند، باید او را به قرآن تبدیل کند و راه تبدیل شدن یک انسان به قرآن بجز با حفظ قرآن میسر نیست.

در پایان با ذکر یک مثال بر وضوح مطلب می افزاییم: یک برگ کاغذ سفید تا زمانی که خالی است و نوشته ای بر آن نقش نبسته است، ارزش چندانی ندارد. اما وقتی مطلبی بر آن نوشته شد نسبت به نوع نوشته، قدر و منزلت و ارزش پیدا می کند. برترین جایگاهی که ما برای این کاغذ قائل هستیم این است که آیه یا آیاتی از قرآن بر روی آن نوشته شود و آنگاه است که آن برگ کاغذ به خاطر آیات مکتوب بر آن، قدر و منزلت بی نهایت پیدا می کند به گونه ای که خرید و فروش آن به جهت ارزش والا حرام می شود بلکه تغییر ماهیت می دهد و دیگر به آن کاغذ نمی گوییم بلکه می گوییم: «قرآن»

روح و جان یک انسان نیز به منزله یک برگ کاغذ است که با قرار گرفتن هر آیه قرآن در درون آن تغییر ماهیت می دهد. تا زمانی که تمام آیات در صفحه وجود ما نقش می بندد ما می شویم یک قرآن کامل یعنی انسان می شود قرآن ناطق و شاید به همین دلیل است که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم)

می فرمایند: «هرکس قرآن را حفظ کند مثل این است که نبوت را بین دو کتف خود جای داده است اما بر او وحی نازل نمی شود»^۱ البته بر اهل معرفت فرق بین این نوع روایات و روایاتی که برخی از صالحین را همنشین یا در کنار نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در بهشت می داند روشن است.

حفظ از دیدگاه قرآن

در قرآن کریم آیاتی وجود دارد که مضمون آنها اشاره بلکه بعضاً تسریع به حفظ قرآن کریم دارد، در ذیل به شرح و توضیح بعضی از این آیات می پردازیم:

۱- «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ»

همانا ما ذکر (قرآن) را فرو فرستادیم و قطعاً ما نگهبان او هستیم.^۲

منظور از ذکر در این آیه، قرآن کریم است و کلمه ی حافظون به معنای نگه داشتن قرآن از زیاده، نقصان، تحریف و تغییر است؛ در روایات اهل بیت علیهم السلام آمده: «خداوند امور را از راه عادی و طبیعی آن، جریان می دهد»^۳ مصون نگه داشته شدن قرآن از تحریف و... نیز همانند بقیه ی امور عالم از راههای طبیعی صورت می گیرد و یکی از این راهها حفظ قرآن و نگه داشتن آن در حافظه ی افراد است، همانطور که در صدر اسلام نیز اصحاب پیامبر (صلوات الله علیه و آله) با حفظ آیات و سوره های قرآن کریم از تحریف و تغییر آن جلو گیری می کرده اند.

۲- «بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ...»

بلکه آن کتاب، آیات روشنگری است در سینه ی کسانی که به آنها علم داده

۲ اصول کافی جلد ۲ کتاب فضل القرآن

۳ حجر / ۹

۴ اصول کافی جلد ۱ باب معرفه الامام

شده.^۱

شاید بتوان گفت صریح ترین آیه در قرآن کریم که اشاره به حفظ قرآن دارد همین آیه است. در این آیه شریفه خداوند جایگاه اصلی آیات را در سینه های اهل علم می داند. از این آیه نیز می توان برداشت کرد که علم حقیقی علم قرآن عظیم است و سایر علوم از قرآن کریم منشعب می شود.

۳- «وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ»

و به راستی ما (حفظ) قرآن را برای تذکر و پندآموزی آسان کردیم پس آیا پندگیرنده ای است.^۲

یکی دیگر از آیات نورانی قرآن کریم که اشاره به حفظ قرآن کریم دارد آیه ۱۷ سوره ی مبارکه ی قمر است (این آیه چهار بار در این سوره تکرار شده). کلمه ی ذکر در اینجا به معنای یادآوری است، می فرماید: (ما قرآن را برای یادآوری آسان نمودیم) یادآوری وقتی معنی پیدا می کند که ما چیزی را در حافظه و خاطر خود داشته باشیم تا بتوانیم یادآوری کنیم. به همین دلیل برخی از مفسرین فرموده اند: «وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ ... ای سهلناه للحفظ و القرائة»^۳ یعنی ما قرآن را برای حفظ کردن و خواندن سهل و آسان نمودیم. آری واقعاً کدامین کتاب است که حفظ آن این قدر راحت و آسان است که حتی کودکان و حتی غیر عرب زبان ها، به راحتی تمام یا قسمت های زیادی از آن را حفظ می کنند؟!

۴- «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ...»

بخوان به نام پروردگارت که تورا خلق کرد.^۴

۱ عنکبوت / ۴۹
۲ قمر / ۱۷
۳ مجمع البیان فی تفسیر القرآن جلد ۹
۴ علق / ۱

قرآ در کتاب لغت به معنای خواندن یک مطلب از حفظ و از بر نیز معنی شده است.^۱ رسول اعظم (صلی الله علیه و آله و سلم) نیز مأمور خواندن قرآن از حفظ شدند و شاید بتوان یکی از فرق های تلاوت و قرائت را نیز همین برشمرد. بنابراین آیه «... فَاقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ...»^۲ را نیز می توان به معنای آنچه می توانید قرآن را از «حفظ» بخوانید معنی کرد.

تذکر: البته روشن است که در این استدلال، منظور ما این نیست که خواندن از روی قرآن، قرائت نیست بلکه منظور این است که خواندن از حفظ برتر است و مورد تأیید آیه می باشد. مفسرین قرآن کریم می گویند: «القرآن یفسر بعضه بعضاً» برای درک معنای دقیق إقرأ اگر به تفسیر آیه «سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسَى»^۳ (به زودی تو را به قرائت از حفظ وا می داریم تا فراموش نکنی) مراجعه کنیم؛ این معنا روشن خواهد شد.

إقرأ به معنای خواندن مطلب برای شخص دیگر است. اما از جمله ی «فَلَا تَنْسَى» این معنی استفاده می شود که إقرأ مربوط به قلب و حافظه نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) بوده است و الا «فَلَا تَنْسَى» نمی فرمود چون نسیان زمانی معنا دارد که چیزی را در حفظ داشته باشیم. پس نتیجه می گیریم که «سَنُقْرِئُكَ» یعنی به زودی قرآن را در حافظه و روح و جان تو قرار می دهیم و (تو نگران فراموشی آن نباش) پس فراموش نخواهی کرد. بنابراین وقتی می فرماید: «اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ» یعنی آنچه بر قلب و جان و حافظه تو القاء و ثبت کردیم را بخوان. یعنی خواندن قرآن از حفظ.

تذکر: در بسیاری از روایات که از ماده «قرأ» استفاده شده متأسفانه اکثر

۱ کتاب العین
۲ مزمل / ۲۰
۳ اعلی / ۶

مؤلفین بدون توجه، قرأ را صرفاً به معنای خواندن قرآن، معنی می کنند که معنای مطلوبی حاصل نمی شود. مانند این روایت شریفه: «يَوْمُ الْقِيَامَةِ يُقَالُ لِقَارِي الْقُرْآنِ أَقْرَأُ وَ ارْقُ» (روز قیامت به قاری قرآن گفته می شود بخوان و بالا برو).^۱ عدد طبقات بهشت به عدد آیه های قرآن است و روز قیامت به قاری قرآن (حافظ) گفته می شود بخوان و بالا برو. که منظور از قاری در این روایت، (حافظ قرآن) است.

۵- «لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ»

مسّ (لمس) نمی کند قرآن را مگر پاکیزگان.^۲

مسّ قرآن کریم دو نوع است:

الف - ظاهری: که به طهارت ظاهری (وضو و غسل) نیاز دارد.

ب - باطنی: که به واسطه ی روح و جان انسان است و روح و جانی که طهارت داشته باشد می تواند قرآن را مسّ کند و در مسّ باطنی، همانند ظاهری، که دست را بر صفحه مصحف می گذارد روح و جان نیز باید قرآن را در خود داشته باشد تا بتواند آن را مسّ کند. تماس واقعی ما با قرآن تماس باطنی است که بهترین نوع آن با حفظ قرآن و ثبت آیات در روح و حافظه شخص همراه با عمل به آیات نورانی محقق می شود.

۶- «وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ...»

واگر نازل می کردیم بر تو کتابی را در کاغذی که با دستانشان لمسش کنند باز هم کافران می گفتند: این چیزی جز یک سحر آشکار نیست.^۳

چگونگی و کیفیت نزول قرآن، یکی دیگر از ادله حفظ قرآن است. آنچه در

۱ من لا يحضره الفقيه جلد ۲
۲ واقعه / ۷۹
۳ انعام / ۷

مورد نزول کتب آسمانی از قرآن و روایات استفاده می شود. این است که کتب آسمانی در قالب لوح و صحیفه نازل شده اند مانند تورات که خداوند در قرآن می فرماید: «... وَاللّٰهُ الْأَلْوَابِحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ ...»^۱ (حضرت موسی علی نبینا وآله و علیه السلام پس از چهل روز و دریافت تورات در قالب لوح از کوه طور برگشت و دید مردم همه گوساله پرست شده اند. از شدت ناراحتی لوح ها را انداخت). یا می فرماید: صحف ابراهیم که صحف، جمع صحیفه به معنای کتابچه آمده است.

اما در مورد قرآن، خداوند به شدت نزول قرآن را در قالب قرطاس و نوشته بر کاغذ و لوح رد می کند و می فرماید ماهیت نزول قرآن، نزول بر قلب و روح و جان پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) است. و اگر بر فرض بر روی کاغذ نیز نازل می شد و آن را با دستان لمس می کردند، باز هم ایمان نمی آوردند.

۷- «... وَ الرَّبَّانِيُّونَ وَ الْأَخْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَ كَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ...»

و علماء و دانشمندان یهود با همین کتاب که حفظش از آنان خواسته شده بود و گواه بر آن بودند ...^۲

در این آیه ی شریفه خداوند متعال علماء و دانشمندان یهود را به خاطر حفظ کتاب الهی و احکام آن تشویق و مدح می کند و در هیچ جایی از قرآن فضیلت حفظ آنها را نفی نمی کند، حال قرآن که بالاتر از تورات و مهیمن بر آن است، اگر کسی آن را حفظ کند به طریق اولی کار ممدوح و با فضیلتی را انجام داده و مورد تمجید و ستایش خداوند قرار می گیرد.

۱ اعراف / ۱۵۰
۲ مائده / ۴۴

۸- «إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا تَقِيلاً»

همانا ما سخن سنگینی را به تو القاء می کنیم.^۱

در این آیه خداوند نفرموده ما سخن سنگینی بر تو املاء می کنیم تا (مثلاً) آن را بنویسی؛ بلکه فرموده القاء می کنیم و إلقاء به معنی قرار دادن و تفهیم مطلب در روح و جان شخص است به گونه ای که خود شخص در قبول یا عدم قبول مطلب، مختار نباشد.

حفظ از دیدگاه روایات

روایات فراوانی در فضیلت حفظ قرآن وارد شده است^۲ که علاوه بر تشویق به حفظ قرآن، جایگاه ویژه حافظان قرآن - در جامعه - را نیز بیان می کند. در ذیل به توضیح و بررسی برخی از این روایات می پردازیم:

۱- حفظ شعر، یا قرآن:

فرزدق شاعر معروف عرب، کودک خردسالی بود که اشعار عرب را خوب از حفظ می خواند. روزی پدرش، او را نزد حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) آورد و توضیح داد که این کودک خردسال، در عین خردسالی، اشعار زیادی را از عرب حفظ است. او منتظر بود حضرت از فرزندش سؤال نموده و هر دو را تشویق کند. اما حضرت فرمودند: «اگر قرآن حفظ می کرد، بهتر بود!» گفته اند پدر فرزدق، فرزند را به منزل برد و بر حفظ کل قرآن توسط فرزندش همت نمود.^۳

۱ / زممل / ۵

۲ / اصول کافی جلد ۲ - ثواب الاعمال و عقاب الاعمال - جامع الاخبار

۳ / دیوان فرزدق جلد ۱

۲- عفو دزد به خاطر حفظ قرآن

سارق را نزد حضرت علی (علیه السلام) آوردند که باید دست او به دلیل سرقت قطع می شد. قبل از اجرای حکم، حضرت از او سؤال نمودند: آیا از قرآن چیزی داری؟ (حفظ هستی؟) عرض کرد بله یا امیرالمؤمنین سوره بقره را حفظ هستم. حضرت فرمودند: «دست تو را به سوره ی بقره بخشیدم!»^۱

نکات فراوانی از این حکایت می توان برداشت نمود از جمله:

۱- گاهی اوقات ممکن است کسی حافظ قرآن باشد ولی خطای بزرگی هم مرتکب شود.

۲- حفظ قرآن آنقدر ارزش دارد که در همین دنیا باعث شفاعت می شود.

۳- تکریم حافظان قرآن کریم، آنها را متوجه جایگاه رفیع شان می کند.

دو روایت فوق ارزش و جایگاه والای حفظ قرآن را بیان می کنند اما دسته ای از روایات نیز هستند که تشویق به حفظ قرآن می کنند که در ذیل، به ذکر برخی از آنها می پردازیم:

۳- روایات تشویق به حفظ

الف- امام صادق علیه السلام می فرماید:

«إِنَّ الَّذِي يُعَالِجُ الْقُرْآنَ وَ يَحْفَظُهُ بِمَشَقَّةٍ مِنْهُ وَ قَلَّةٍ حَفِظَ لَهُ أَجْرَانِ»

هرکس قرآن را با مشقت مرور و حفظ کند، پس برای او دو برابر اجر و مزد خواهد بود.^۲

۱ / من لا يحضره الفقيه جلد ۴
۲ / اصول کافی جلد ۲ کتاب فضل القرآن

ب- و هم ایشان می فرماید: «مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَ هُوَ شَابٌّ مُؤْمِنٌ اخْتَلَطَ الْقُرْآنُ بِدَمِهِ وَ لَحْمِهِ» هرکس قرآن را حفظ کند در حالی که جوان با ایمانی است، قرآن با گوشت و خون او مخلوط می شود.^۱

ج- و همچنین می فرماید: «الْحَافِظُ لِلْقُرْآنِ الْعَامِلُ بِهِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبُرَّةِ» حافظ قرآن که عامل به آن باشد با سفیران (فرشتگان) بزرگوار و نیکوکار الهی همراه است.^۲

د- پیامبر صلوات الله علیه وآله می فرماید: «أَشْرَافُ أُمَّتِي حَمَلَةُ الْقُرْآنِ وَ أَصْحَابُ اللَّيْلِ» برترینهای امت من حافظان قرآن و شب زنده داران هستند.^۳

ه- حضرت علی علیه السلام می فرماید: «أَقْرَأُوا الْقُرْآنَ وَ اسْتَظْهِرُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يُعَذِّبُ قَلْبًا وَعَى الْقُرْآنَ» قرآن را بخوانید و حفظ کنید زیرا خداوند قلبی را که ظرف قرآن باشد عذاب نمی کند.^۴

این روایات قسمتی از سخنان اهل بیت علیهم السلام است- سخن کسانی که مفسران واقعی قرآن هستند- که تشویق به حفظ قرآن می کنند.

۴-تقدم در امامت جماعت

در برخی از روایات به منزلت اجتماعی حافظان تأکید شده است از جمله اینکه چه کسی به امامت جماعت تقدم دارد؟ و ملاکهای تعیین شده است که هرکس به ترتیب اولویت دارای آن ملاک ها بود، مقدم است. مانند این روایت پیامبر (صلوات الله علیه و آله) که می فرماید: «يَوْمَئِذٍ أَكْثَرُكُمْ نُورًا

۱	ثواب الاعمال و عقاب الاعمال
۲	امالی شیخ صدوق (ره)
۳	من لا يحضره الفقيه جلد ۴
۴	بحار الانوار جلد ۱۹

وَ النُّورُ الْقُرْآنُ» هرکس از شما که دارای نور بیشتری است امامت جماعت شما را عهده دار می شود و منظور از نور، قرآن است.^۱ صاحب کتاب دعائم الاسلام در ذیل این روایت می فرماید: ظاهر این روایت این است که شایسته نیست کسی امامت جماعت را بعهده بگیرد مگر اینکه حافظ قرآن باشد. و همچنین در روایت دیگر در جواب سؤال شخصی که از رسول اکرم (صلوات الله علیه وآله) در مورد امامت جماعت پرسیده، حضرت می فرماید: «يَتَقَدَّمُ الْقَوْمَ أَقْرَأَهُمُ لِلْقُرْآنِ، فَإِنْ كَانُوا فِي الْقِرَاءَةِ سَوَاءً فَأَقْدَمُهُمْ هِجْرَةً فَإِنْ كَانُوا فِي الْهَجْرَةِ سَوَاءً فَأَكْبَرُهُمْ سِنًا، فَإِنْ كَانُوا فِي السِّنِّ سَوَاءً فَلْيَوْمُئِذٍ أَعْلَمُهُمْ بِالسُّنَّةِ وَ أَفْقَهُهُمْ فِي الدِّينِ» کسی که قرآن را بیشتر می داند باید پیشاپیش قوم (امام جماعت قوم) قرار گیرد اگر در قرائت قرآن مساوی بودند کسی که قبل از دیگران به آن سرزمین هجرت کرده و اگر در هجرت نیز مساوی بودند آنکس که از لحاظ سنّ از همه بزرگتر است و اگر در سنّ نیز مساوی بودند آنکس که عالم تر و فقیه تر است امامت را بعهده بگیرد.^۲

در این روایت اولین ملاکی که مشخص شده است: «أَقْرَأَهُمُ لِلْقُرْآنِ» است یعنی هرکس که میزان بیشتری از کتاب خدا را بتواند از حفظ بخواند. شاید این سؤال به ذهن کسی خطور کند که آیا «أَقْرَأَهُمُ» بر «أَعْلَمُهُمُ» نیز مقدم است؟ یعنی آیا کسی حافظ است ولی تفسیر و فقه را خوب نمی داند بر کسی که تفسیر و فقه را خوب می داند ولی حافظ قرآن نیست، مقدم است؟

در جواب عرض می کنیم: بله اتفاقاً این مطلب صریحاً در روایت نیز ذکر شده است. چون در ملاکهایی که برای بحث مورد نظر مطرح شده، «أَفْقَهُهُمْ»

۱	بحار الانوار جلد ۸۵
۲	روضه المتقین فی شرح من لا يحضره الفقيه جلد ۲

را بعد از «أَقْرَأَهُمْ» ذکر کرده یعنی اگر دو نفر در قرائت و حفظ، مساوی بودند، فقیه ترینشان مقدم است. ولی اگر حافظ بیشتر کلام الهی بود در هر شکل، مقدم است. اگر واقعاً در جامعه ی امروز به همین شکل که در روایات و رفتار اهل بیت (علیهم السلام) بر حافظان ارزش قائل شده اند امتیاز قائل می شدیم چقدر ارزش حفظ قرآن، بر جامعه روشن شده و چه استقبال ویژه ای از آن می شد؟! ^۱

۵- تقدم شهداء حافظ بر سایر شهداء

در جنگ احد هنگام دفن شهداء، اصحاب پیامبر (صلوات الله علیه و آله) بسیار خسته بودند، حضرت دستور دادند اجساد شهدا را دو نفر دو نفر، در یک قبر قرار دهند، اصحاب پرسیدند: «إِيَّاهُمْ يُقَدِّمُ؟» کدام یک را مقدم بداریم (طرف قبله قرار دهیم)؟ حضرت فرمودند: «أَكْثَرُهُمْ قُرْءَانًا» آنکس که قرآن را بیشتر می داند (حفظ است).^۱

۶- حقوق از بیت المال :

حضرت علی علیه السلام می فرماید: «مَنْ دَخَلَ فِي الْإِسْلَامِ طَائِعًا وَقَرَأَ الْقُرْآنَ ظَاهِرًا فَلَهُ فِي كُلِّ سَنَةٍ مِائَتَا دِينَارٍ فِي بَيْتِ مَالِ الْمُسْلِمِينَ إِنْ مَنَعَ فِي الدُّنْيَا أَخَذَهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَافِيَةٌ أَحْوَجَ مَا يَكُونُ إِلَيْهَا.»

هرکس مسلمان شود و قرآن را حفظ کند حق او از بیت المال مسلمین ۲۰۰ دینار طلا در سال است؛ اگر دریافت کرد، فبها و الا آن را طلب دارد تا در آخرت که نیازمندتر است، به او عطا شود.^۲

۱ سنن ابی داوود جلد ۲

۲ الخصال شیخ صدوق جلد ۲

خوارق عادات در حفظ قرآن

در طول تاریخ از صدر اسلام تا کنون موارد زیادی اتفاق افتاده است که شخصی به صورتی اعجاز گونه حافظ قرآن شده که می توان برای آن حکمت های فراوانی را برشمرد از جمله:

۱- توجه به قرآن و عدم فراموشی قرآن در بین مسلمانان.

۲- توجه به پاکی و فضائل اخلاقی در جامعه.

۳- توجه به حفظ آیات نورانی قرآن و تأثیر شگرف آن بر روح و روان افراد جامعه.

۴- حفظ قرآن هدیه الهی است که خداوند به بندگان برگزیده خود هدیه می فرماید. از بین ده ها و صدها نفر که مشمول عنایت خاص خداوند شده اند، به چند مورد به اختصار اشاره می شود:

۱- زاذان: زاذان جوانی پاک و با صداقت و دارای صدای زیبایی بود. او اشعار عرب را با صوت زیبای خود می خواند. روزی حضرت علی (علیه السلام) با او برخورد نمودند و از ایشان سؤال فرمودند: «زاذان! شنیده ام صدای زیبایی داری و اشعار عرب را خوب می خوانی. چرا از این صوت زیبا برای تلاوت قرآن بهره نمی بری؟»

عرض کرد: «نمی توانم قرآن بخوانم (حفظ نیستم)» حضرت فرمودند: «آیا دوست داری قرآن بخوانی؟ عرضه داشت: بله آقا! حضرت با انگشت به سینه او اشاره نمودند و کلماتی را فرمودند که کسی ندانست. اما زاذان می گوید: بعد از اشاره حضرت احساس نمودم که تمام قرآن را حفظ هستم. از آن پس زاذان با

صدای زیبای خود آیات قرآن را از حفظ تلاوت می نمود.^۱

۲- علم الهدی: سید محمد حسین طباطبایی نیز یکی از افرادی است که در سالهای اخیر، درس ۵ سالگی توانست کل قرآن را همراه با مفاهیم، با تسلطی ناگفتنی حفظ کند.

۳- مرحوم کربلایی کاظم کریمی ساروقی نیز یکی از افرادی است که به صورت خارق العاده ای حافظ کل قرآن شد خلاصه ی داستان ایشان از زبان فرزندش چنین است:

ایشان یک روز هنگام بازگشت از باغ و زمین کشاورزی خود، جلوی امام زاده گان ۷۲ تن (ساروق) دو سید خوش سیما را ملاقات می کند. آن دو سید ایشان را همراه خود به داخل امامزاده برده و پس از زیارت، نماز، دعا و قرائت فاتحه یکی از آن دو بزرگوار در حالیکه به بالا (دور تا دور سقف حرم) اشاره می کند، به کربلایی می گوید این کتیبه ها را بخوان. مرحوم کربلایی به کتیبه ها نگاه کرده و خطهای نورانی را می بیند و می گوید: نمی توانم بخوانم سواد ندارم. آنها اصرار می کنند که کربلایی! بخوان! می توانی بخوانی، بگو: «إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ... إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ» هنگام تلاوت این آیات (۵۴الی ۵۹ سوره ی مبارکه ی اعراف) با صدای یکی از آن دو سید و تکرار آن توسط کربلایی، بر سینه ی ایشان دست می کشند. پس از آن، مرحوم کربلایی کاظم حافظ کل قرآن شده به طوری که هر کس ایشان را امتحان کرده و آیاتی را از ایشان می پرسید، حافظ بودن او را تصدیق می کرد.

حفظ از دیدگاه علما و صاحب نظران :

۱- مقام معظم رهبری (مد ظله العالی): الف- والله مکرر اتفاق افتاده که با خود فکر کرده ام و گفته ام که اگر ممکن باشد، هر چه دارم بدهم و حفظ قرآن را بگیرم ولی افسوس که ممکن نیست.^۱

ب- یکی از چیزهایی که می تواند تدبیر در قرآن را به ما ارزانی بدارد، حفظ قرآن است. ما حافظ قرآن کم داریم ... ان شاء الله ما باید ده میلیون حافظ قرآن داشته باشیم.^۲

ج- من عقیده ام این است که حفظ قرآن باید از بچگی شروع بشود یعنی حدوداً از دوازده سالگی، سیزده سالگی.^۳

۲- علامه حسن زاده آملی (حفظه الله): از همان ابتدا عشق عجیبی به دیوان شعرا، نظم و شعر داشتم روی این ذوق همان وقت تمام دو بیتهای بابا طاهر را حفظ بودم و رباعیات خیام و اکثر غزلیات حافظ و همینطور اشعار دیگران را. و ای کاش از همان وقت کسی به من می گفت آقا به جای اینکه اینها را حفظ کنی شروع کن به حفظ قرآن و الان این حسرت برای من به جا مانده است که این عشق و علاقه ای که به دواوین (دیوانهای) شعرا داشتم کاش در حفظ قرآن به کار می بردم.^۴

۳- شهید ثانی (رحمة الله علیه): کسی که در پی تحصیل علوم دینی است شایسته است ابتدا مشغول حفظ و تجوید قرآن کریم شود تا قرآن کلید شایسته ی علوم و یاور نجات دهنده ی او باشد و بتواند با قرآن دلش

۱ دیدار با قاریان ۱۳۷۱/۱/۲۲
 ۲ بخشی از بیانات ایشان در جمع اساتید و قاریان قرآن کریم رمضان المبارک ۱۳۹۰
 ۳ دیدار با شحات محمدانور و متولی عبدالعال بهمن ماه ۱۳۷۰
 ۴ کتاب گفتگو با علامه حسن زاده آملی (حفظه الله) صفحه ۲۳

را نورانی کرده و به کمک آن مستعد و آماده ی درک باقی علوم شود. همچنین ایشان می فرمایند: علمای قدیم حدیث و فقه را به کسی آموزش نمی دادند مگر اینکه حافظ قرآن باشد.^۱

پاسخ به یک سوال

شاید بعضی افراد این سؤال به ذهنشان خطور کند که : با وجود نرم افزارهای قرآنی، رایانه، اینترنت، گوشی تلفن همراه و ... چه نیازی است که ما وقت بگذاریم و قرآن را حفظ کنیم؟ در جواب باید گفت: این اسباب و وسایل خیلی خوب است اما اولاً: همیشه و در دسترس همه ی افراد نیست. ثانیاً ما وقتی با صحنه ای یا یک مسأله ای روبرو می شویم که صحیح یا غلط بودن آن برای ما مشخص نیست، اگر آیه ی مربوطه در ذهنمان (حفظمان) باشد سریعاً تصمیم گیری می کنیم و صحیح یا غلط بودن آن را تشخیص می دهیم و الا ممکن است دچار خطا شویم یا از اجر و پاداش کار خیر باز بمانیم. ثالثاً و از همه مهمتر: مگر حفظ کلام الهی را می توان با نرم افزار، رایانه و... مقایسه کرد؛ وقتی پیامبر اکرم (صلوات الله علیه و آله) می فرماید: «برتری قرآن بر سایر کلام مانند برتری خداوند است بر سایر مخلوقات»^۲ چگونه می توان حفظ قرآن را با نرم افزار و... مقایسه کرد؟ مگر حفظ قرآن فقط برای پیدا کردن آیات است؟ ... حفظ قرآن اتحاد و یکی شدن روح و جان آدمی با کلام الهی است و این امر با هیچ وسیله ای بجز حفظ و عمل به آیات الهی حاصل نمی شود.

و از همه مهمتر اینکه امثال روایتی که می فرماید حافظ قرآنی که عامل به آن باشد ...، حافظان قرآن کدام دوره و زمان را بیان می کند؟ حافظان زمان رسول اکرم

۱ منبیه المرید فی ادب المفید و المستفید
۲ جامع الاخبار

(صلوات الله علیه و آله) یا حافظانی که در این زمان وجود دارند یا ...؟ مسلماً حافظان قرآن هر دوره و زمانی را در بر می گیرند؛ لذا نمی توان گفت امروزه نیازی به حفظ قرآن نیست! خیر بلکه امروزه نیز حفظ قرآن همان ارزشی را دارد که در صدر اسلام دارا بود.

فصل دوم

آداب حفظ قرآن
مقدمات حفظ قرآن

آداب حفظ قرآن

۱- طهارت :

طهارت شامل طهارت روحی و جسمی است که این، از آیات قرآن نیز برداشت می شود که خداوند می فرماید: «لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ» این قرآن را به جز پاکان، لمس نمی کنند. یعنی فرد تا طهارت نداشته باشد، نمی تواند شرایط حفظ را پیدا نماید و فرد جهت ورود به حفظ ، ابتدا باید مقدمات آن را فراهم نماید.

قرآن آموز عزیز!

حال که چنین است در راه کسب این طهارت، تلاش مجدانه داشته باش تا از مواهب آن بهره مند شوی.

۲- وضو :

توصیه می شود قرآن آموزان تلاش کنند دائم الوضو بودن را به عنوان یک ویژگی در وجود خود ایجاد نمایند. زیرا این رکن می تواند ما را در رسیدن به اهداف معنوی یاری نماید.

۳- استعاذه :

«إِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ» پس هنگامی که قرآن را می خوانی (حفظ می کنی) از شر شیطان رانده شده به خدا پناه ببر.^۱

اگر چه در تمامی عبادات باید از شر شیطان به خدا پناه برد ، اما تنها عبادتی که خداوند در قرآن و در آیه ی فوق به آن متذکر می شود قرائت قرآن است و این نشان می دهد که قرائت قرآن یکی از عباداتی است که هم مورد عنایت ویژه خداوند است و هم مورد توجه و غضب شیطان است ؛ یعنی شیطان نسبت به تلاوت قرآن حساسیت خاصی دارد و نسبت به تخریب آن تلاش ویژه ای می کند، لذا خداوند جهت سالم ماندن این عبادت بزرگ، دستور میدهد تا از او کمک بگیریم.

۴- حضور قلب :

در هنگام حفظ قرآن اگر خود را در مکالمه و سخن با خدا قرار دهی؛ این ارتباط معنوی باعث ایجاد نشاط و لذت بردن از حفظ و همچنین اشتیاق به ادامه مسیر حفظ و تمرکز ذهنی می شود.

۵- رو به قبله نشستن :

بهتر است به هنگام تلاوت قرآن رو به قبله بنشینیم اگر چه در سخنان اهل بیت علیهم السلام وارد شده در هر حالی (غیر از مواردی که حرمت و کراهت دارد) رو به قبله بنشینیم.

۶- حجاب :

دلیلی بر وجوب رعایت حجاب هنگام تلاوت قرآن ذکر نکرده اند اما ادب اقتضا می کند که تلاوت و حفظ قرآن همراه با رعایت حجاب و پوشش ظاهری باشد.

۷- عمل به قرآن :

لازم است استاد به مناسبت های مختلف، قرآن آموزان را نسبت به عمل به آیات قرآن تشویق نماید و متذکر شود اصحاب پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله وسلم) هرگاه آیاتی را حفظ می کردند تا به آن آیات عمل نمی کردند، سراغ حفظ آیات جدید نمی رفتند.^۱ و در این جهت می توان از ترجمه و تفسیر آیات قرآن و ذکر احادیث و بیان شرح حال عرفا و علما مانند داستان فضیل عیاض کمک گرفت و جلسه ای نباشد که از ذکر مطلبی از مطالب فوق خالی باشد. البته جهت غنای بیشتر، معلم باید پیوسته اهل مطالعه باشد.

۸- توسل به قرآن و عترت :

پیامبر اکرم (صلوات الله علیه و آله) می فرماید: «إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِزَّتِي أَهْلَ بَيْتِي ...» همانا من در میان شما دو چیز گرانبها به جا می گذارم کتاب خدا (قرآن) و اهل بیتم.^۲

متأسفانه مشاهده می شود بعضی از مؤسسات قرآنی از ذکر اهل بیت علیهم السلام خالی هستند و جلسات توسل و توجه به اهل بیت (علیهم السلام) برای قرآن آموزان برگزار نمی شود، در حالی که ارتباط و انس با اهل بیت (علیهم السلام) خصوصاً حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) از ضروریات

۱ جامع احادیث شیعه جلد ۱۵
۲ المسترشد فی امامة علی بن ابی طالب

برنامه ی یک حافظ بوده و شایسته است حافظان و استاد کلاس در این جهت برنامه ریزی داشته باشند. مانند شروع کلاس با دعای سلامتی امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) یا قرائت زیارت عاشورا در شب های جمعه و شرکت در مراسم عزاداری و اعیاد.

۹- رعایت نکات ضروری در حفظ قرآن

الف - آرامش :

همانگونه که متذکر شدیم یکی از اصول حفظ، تمرکز داشتن است. بنابراین در هنگام حفظ باید از آرامش روحی و روانی برخوردار باشیم و از آنچه که موجب عدم تمرکز و آشفتگی روحی می شود دوری گزینیم. مثلاً از مشغول شدن به کار دیگر مانند نگاه به تلویزیون، کار با رایانه و ... به شدت پرهیز نماییم.

ب- دلهره و هراس را کنار بگذاریم :

از گفتن الفاظی مانند من نمی توانم، فراموش می کنم، لیاقت ندارم (که اtherosوسه های شیطان است) و امثال آن پرهیز کنیم و بدانیم گفتن این الفاظ نه تنها هیچ کمکی در حفظ نمی کند، بلکه کار ما را با مشکل بیشتری مواجه خواهد کرد.

ج- تکرار کلمات همراه با آرامش :

از سریع خوانی و ساده خوانی (بدون ترتیل و تجوید) پرهیز کنیم و این را بدانیم که با سرعت خواندن، علاوه بر آسیب های زیادی که در حفظ و بعدها در مرور ایجاد می کند؛ سبب تلاطم روحی و عدم تمرکز می گردد و از طرفی با دستور قرآن « ... وَ رَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلاً » و قرآن را با ترتیل و

شمرده بخوانید، منافات دارد. شکی نیست اگر تلاوت قرآن طبق دستور قرآن انجام شود، از تثبیت بیشتری برخوردار خواهد بود و در سهولت حفظ و ماندگاری آن نیز بسیار مؤثر خواهد بود.

د- از صحبت کردن با دیگران خودداری کنیم :

همان گونه که در قرآن کریم می فرماید: «وَ إِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا ...» و زمانی که قرآن خوانده می شود پس گوش فرا دهید و توجه داشته باشید ...، صحبت کردن نه تنها باعث سلب آرامش می شود بلکه یک نوع بی احترامی به قرآن محسوب شده و باعث سلب موفقیت نیز می گردد .

مقدمات حفظ

۱- مکان :

با توجه به اینکه محیط یکی از عوامل مؤثر در حفظ قرآن و برگزاری کلاس می باشد، لذا از اهمیت ویژه ای برخوردار است و باید دارای خصوصیات زیر باشد:

۱- حتی الامکان آرام و ساکت باشد.

۲- دارای نور کافی باشد.

۳- حتی المقدور دارای سقف بلند باشد. چون مکان دارای سقف بلند، موجب آرامش بیشتری می شود.

۲- زمان :

بهترین زمانی که برای حفظ پیشنهاد می شود: ۱- صبحگاه ۲- شامگاه (اول شب)

نکته ۱: داشتن شرایط مناسب جسمی و روحی و ذهنی به هنگام حفظ قرآن، در کیفیت و کمیت حفظ اثر بسزایی را داراست؛ لذا ممکن است فردی با داشتن شرایط جسمی و روحی مناسب در زمانی غیر از زمان های پیشنهاد شده ، موفق به حفظ با کیفیت عالی شود.

نکته ۲: بین زمان حفظ صفحه جدید و زمان برگزاری کلاس، فاصله باشد؛ به گونه ای که فرد بعد از حفظ، حداقل سه مرتبه حفظ جدید را با رعایت فاصله زمانی مناسب مرور نماید.

۳- نوع قرآن :

یکی از عوامل تأثیرگذار بر حفظ، نوع قرآن انتخابی است، که پیشنهاد می گردد، قرآن منتخب دارای ویژگی های زیر باشد:

۱- قرآن رسم الخط عثمان طه.

۲- بدون ترجمه (پانزده خط).

نکته ۱: با توجه به اینکه در قرآن ترجمه دار، تعداد خطوط افزایش پیدا می کند، بر تمرکز حواس تأثیر منفی دارد و کارایی حفظ را پایین می آورد.

نکته ۲: منظور از استفاده قرآن بدون ترجمه این نیست که در هنگام حفظ از ترجمه آیات غافل شویم بلکه از قرآن ترجمه دار در کنار برنامه حفظ، بهره مند شویم.

۳- رنگ صفحات قرآن طوری نباشد که چشم را اذیت کند.

۴- دارای خط درشت و واضح باشد.

۴- صحیح خوانی :

قبل از حفظ آیات باید آیات را صحیح و روان بخواند و اگر بخواهد همزمان با حفظ نسبت به روانخوانی اقدام کند، موجب طولانی شدن زمان حفظ، کم شدن تمرکز و در بسیاری موارد، اشتباه در کلمات و حرکات را سبب می شود که اصلاح موارد اشتباه پس از حفظ بسیار سخت و مشکل است بنابراین شایسته است قبل از حفظ با استفاده از ترتیل قاریان معتبر، نسبت به صحیح خوانی آیات و فراگیری ترتیل اقدام کرد. البته روشن است کسانی که نسبت به روانخوانی و ترتیل و تجوید تسلط داشته باشند، نیازی به این مرحله نخواهند داشت.

۵- درک معنای آیات و اثرات آن در حفظ :

یقیناً یکی از عواملی که موجب سهل شدن حفظ آیات می شود و باعث ماندگاری بیشتر محفوظات و سبب انس بهتر و بیشتر با قرآن کریم می شود، فهم آیات است. فهم آیات علاوه بر موارد فوق، عمل به آیات را نیز موجب می شود. طبیعی است وقتی کسی معنای آیات را درک نکند چگونه می تواند در عمل به آن موفق باشد؟

اما ترجمه آیات را از یکی از ترجمه های زیبا و معتبر قرآن، چند ساعت قبل از حفظ باید بخواند زیرا خواندن ترجمه قبل از حفظ موجب می شود حافظ بین ۳۰ تا ۴۰ درصد آیات را از همین طریق حفظ شود و از طرفی خواندن ترجمه همزمان با حفظ (الف) موجب طولانی شدن زمان حفظ جدید و در نتیجه خستگی حافظه می شود (ب) باعث کم شدن تمرکز می گردد. در هنگام حفظ،

هر میزان تمرکز بیشتر باشد به همان اندازه سرعت حفظ و تسلط بر محفوظات بیشتر می شود. در نتیجه خواندن و فهم ترجمه در هنگام حفظ باعث کم شدن تمرکز می شود.

۶- خواندن تفسیر و اثرات آن در حفظ :

در صورتی که شخص از فرصت کافی برخوردار باشد و از دانش لازم درک تفسیر آیات برخوردار باشد. بسیار مناسب است همراه با ترجمه و معنی، تفسیر آیات را نیز از تفسیرهای موجود طبق دانش و سلیقه خود استفاده کند که یقیناً در حفظ و تثبیت آیات سهم بسزایی خواهد داشت.

پیشنهاد می شود حداقل در مواردی که فهم معنای آیات مشکل می شود جهت حل مشکل به تفسیر مراجعه نماید و با خواندن تفسیر و خصوصاً شأن نزول حفظ را برای خود لذت بخش تر کند. البته یادآوری می شود تفسیر را مانند ترجمه قبل از حفظ مطالعه نماید.

۷- ترجمه و تفسیر برای افراد کم سواد و کم سن و سال :

کسانی که از سواد و دانش بالایی برخوردار نیستند به اندازه توان در فهم آیات قرآن تلاش کنند به خاطر اینکه خداوند می فرماید: «وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ» اما قرآن را برای یادآوری آسان گردانیدیم. و اگر موفق به فهم تمام کلمات و آیات نشوند نگران نباشند چون با مقداری تمرکز و تکرار بیشتر و متناسب، در حفظ قرآن موفق خواهند بود کما اینکه ده ها و صدها مورد هم اکنون هستند که با داشتن تمامی این مشکلات در حفظ بسیار موفق بوده اند.

هرچند که برای نونهالان و نوجوانان و پدر و مادر و مربیان ایشان توصیه می شود در حفظ عجله نکنند و در چنین سنینی با حفظ کم و اصولی ایشان را جهت یک حفظ پایدار آماده کنند. البته در موارد استثنایی با مشورت اساتید خبره می توان برنامه دیگری را ارائه کرد.

۸- ترتیل خوانی :

موارد استفاده از ترتیل:

- در هنگام حفظ جدید و قبل از آن.

- در مرور محفوظات.

دو نکته در مورد مرور محفوظات:

۱- صرف گوش دادن به ترتیل به عنوان مرور محفوظات اشتباه است و مرور شخص، بدون استماع به ترتیل، قبل یا بعد از آن باید انجام شود.

۲- هنگام گوش دادن به ترتیل اگر بتوانیم همراه آن زمزمه کنیم، تأثیر آن بسیار بیشتر خواهد بود.

فواید استماع ترتیل :

- جلوگیری از اشتباه حفظ کردن خصوصاً برای کسانی که در روخوانی قرآن دارای مشکل هستند .

- یادگیری تجوید و ترتیل خوانی صحیح.

- تنوع در حفظ و مرور و جلوگیری از یکنواختی در حفظ.

- استفاده از فرصت ها برای تثبیت حفظ در مواقعی که مشغول به فعالیت

دیگری هستیم. (مانند انجام کارهای منزل).

۹- از کجا شروع کنیم؟

بسیاری بر این عقیده اند که آغاز حفظ قرآن از جزء ۳۰ و به عبارتی از قصار سور بهتر است. چون دارای آیات کوتاه و سوره های با حجم کمتری است و شاید یکی از علل چنین فکری حفظ چند سوره ی کوچک آخر قرآن در دوران کودکی هر چند با تکرار زیاد است. به عبارتی چون افراد، این سوره ها را حفظ کرده اند گمان می کنند که سوره های دیگر نیز چنین است و حال آنکه حفظ جزء ۳۰ به دلیل داشتن کلمات جدید و تقریباً معانی مشکل تر، سخت تر از جزء های دیگر است. به همین دلیل توصیه می شود حفظ قرآن خصوصاً برای کسانی که قصد حفظ کل قرآن را دارند از ابتدای قرآن باشد. چون بسیاری از کلمات در آیه های مختلف تکرار می شوند و همین امر باعث آسان شدن روخوانی، حفظ و فهم آیات می شود.

۱۰- مدت زمان حفظ

علاوه بر آنچه گفته شد متذکر می شویم: حفظ قرآن کریم را از جهت مدت زمان و میزان حفظ روزانه به سه دوره می توان تقسیم کرد که در ذیل به شرح آن می پردازیم:

الف- دوره عمومی:

در دوره حفظ عمومی قرآن آموز در مدت زمان ۲۱ ماه موفق به حفظ ۱۰ جزء از قرآن کریم می شود.

برنامه حفظ عمومی به این صورت است که شخص در طول هفته، سه جلسه در کلاس شرکت می کند و هر روز به جز روزهای جمعه تقریباً نصف صفحه از

قرآن کریم را حفظ می کند؛ در این روش، قرآن آموز هر ماه به طور متوسط ۱۲ صفحه از قرآن کریم (رسم الخط عثمان طه) را حفظ می شود.

ب- دوره نیمه تخصصی:

در این دوره قرآن آموز در طول هفته ۵ صفحه از قرآن کریم را حفظ کرده و در ۵ جلسه ی متوالی محفوظات خود را (هر جلسه یک صفحه) به استاد تحویل می دهد. در این روش، قرآن آموز هر ماه یک جزء از قرآن رسم الخط عثمان طه را حفظ می شود.

تأکید در این روش بر حضور مستمر در کلاس است هر چند در صورتی که قرآن آموزان متعهد به انجام تکالیف روزانه باشند، می توانند حداقل ۳ جلسه در هفته در کلاس حاضر شوند.

ناگفته نماند، کلاس تحویل محفوظات گذشته و ده درس حفظ ده روز اخیر نیز در هر دو دوره (عمومی و نیمه تخصصی) لازم است و شخص حافظ باید محفوظات قبلی خود را نیز طبق برنامه ی مشخص مرور کرده و در کلاس تحویل بدهد.

ج- دوره تخصصی:

در حفظ تخصصی قرآن آموز هر روز _ به جز روزهای جمعه _ دو صفحه از قرآن کریم را حفظ می کند، در هر ماه ۵۰ صفحه (۲،۵ جزء) حفظ می کند که در طول ۱۲ ماه، ۳۰ جزء قرآن را حفظ خواهد نمود. البته باید توجه داشت که این روش برای همه علاقمندان به حفظ قرآن توصیه نمی شود.

شرایطی که برای شرکت در این دوره در نظر گرفته می شود عبارت است از:

۱- محدود سنی ۱۴ تا ۲۲ سال با حداقل تحصیلات سبکل.

۲- شرکت در دوره آزمایشی (یک ماهه) و موفقیت در آن.

۳- تسلط برروخوانی و روانخوانی و آشنایی با تجوید.

۴- عدم تأهل.

برنامه کلاسهای حفظ تخصصی به شرح ذیل می باشد:

۱- کلاس حفظ: عبارتست از کلاسی که در آن، قرآن آموزان زیر نظر استاد روش حفظ را یاد گرفته و در همان کلاس مشغول حفظ قرآن کریم می شوند و مدت زمان این کلاس حد اقل ۳۰ جلسه ی یک ساعته می باشد.

۲- کلاس تحویل حفظ جدید: کلاسی که قرآن آموزان در قالب یک کلاس ۶ نفره (به مدت ۳۰ دقیقه) صفحه ی جدید حفظ شده را به استاد تحویل می دهند.

۳- کلاس ده درس: در این کلاس افراد محفوظات ده روز اخیر را (که در صورت حفظ روزانه دو صفحه، یک جزء می باشد) به استاد تحویل می دهند.

شایان ذکر است که افراد در طول دوره ی حفظ، حتی یک روز هم نباید مرور ده درس را فراموش کنند.

۴- کلاس تحویل محفوظات گذشته: عبارتست از تحویل محفوظات گذشته (غیر از ده درس) که افراد موظفند روزانه حداقل سه جزء از محفوظات قبلی را مرور کرده و در کلاس تحویل دهند.

۵- کلاس ترجمه و مفاهیم: در این کلاس روزانه ترجمه و شرح دو صفحه از قرآن کریم توسط استاد مربوطه بیان می شود و در پایان دوره، حافظان مسلط بر

ترجمه مفاهیم بسیاری از آیات می باشند.

۶- کلاس تجوید و ترتیل: در این کلاس، قرآن آموزان، تحت تعلیم استاد متخصص، قواعد و اصول تجوید و ترتیل قرآن کریم را فرا گرفته، به طوری که در پایان دوره قادر خواهند بود قرآن را با رعایت اصول تجوید و ترتیل قرائت کنند.

توجه: تمام کلاسهای حفظ تخصصی، در دوره های عمومی و نیمه تخصصی البته با حجم کمتری قابل اجرا می باشد.

فصل سوم

چگونه حفظ کنیم؟

چگونه حفظ کنیم؟

با توجه به نکاتی که تا کنون متذکر شدیم، اکنون زمان حفظ فرارسیده است؛ لباسی آراسته پوشیده به سمت قبله می نشینیم و با حضور قلب شروع می کنیم. ابتدا با توجه به معنای کلمات، آیه را به گونه ای که تقریباً هر قسمت حدود نیم خط را شامل شود، تقسیم می کنیم. قسمت اول آیه را با تمرکز و به صورت شمرده شمرده حتی الامکان با ترتیل، دو بار از روی قرآن تکرار می نماییم و سومین بار تلاش می کنیم آن قسمت را از حفظ بدون نگاه کردن به مصحف فقط یک الی دو مرتبه از حفظ بخوانیم.

دو حالت متصور است:

۱- آن قسمت را بدون اشتباه تلاوت می کنیم که خدا را شکر کرده؛ سراغ قسمت بعد می رویم.

۲- آن قسمت را با اشکال تلاوت می کنیم. در این صورت مجدداً یک الی دو مرتبه آن قسمت را با توجه و تمرکز بر نقاط ضعف از روی مصحف تلاوت کرده، سپس سعی می کنیم از حفظ تلاوت نماییم. در صورتی که با همه این تمرین

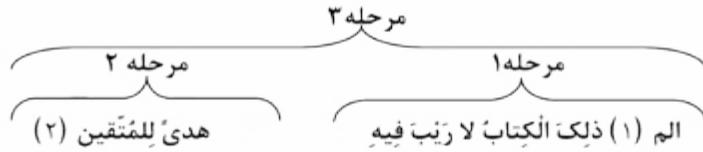
ها، باز در حفظ آن قسمت مشکل داشتیم و در صورتی که همه مقدمات اعم از تمرین روانخوانی و درک معانی را انجام داده ایم، توصیه می شود آن قسمت را به قسمت های کوچک تر تقسیم کرده و همان مراحل قبل را نسبت به قسمت های جدید انجام می دهیم. این شاء الله موفق خواهیم شد. از این به بعد نیز باید قسمت های حفظ شما، کمتر از نیم خط باشد.

پس از حفظ قسمت اول، قسمت دوم را با همان روش حفظ می کنیم. سپس قسمت اول و دوم را از حفظ تلاوت می کنیم و چنانچه در خواندن دو قسمت با هم با اشکال مواجه شدیم، مجدداً هر دو قسمت را یک الی دو بار از روی مصحف می خوانیم و سپس از حفظ می خوانیم. این روش را نسبت به قسمت های دیگر آیه اجرا می کنیم تا به پایان آیه برسیم. البته توجه داشته باشید که پس از حفظ قسمت جدید، باید تمام قسمت ها را به صورت صحیح با هم تلاوت نمایید. پس از اتمام هر آیه باید از ابتدای حفظ جدید آن روز، کل آیات را به صورت صحیح تلاوت کنید و تا تمام آیات حفظ شده جدید را کاملاً صحیح و روان نخوانده اید، سراغ آیه بعد نروید.

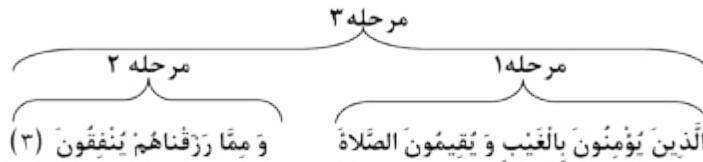
حفظ شماره آیه : برای حفظ شماره آیه روشهای مختلفی وجود دارد یکی از این روشها بدین صورت است که همزمان با حفظ متن آیه، به شماره آن نیز توجه داشته باشیم و پس از پایان هر صفحه شماره آیه را به همراه کلمه ابتدای آن - از حفظ - تکرار کنیم.

ترسیم نمونه حفظ آیات ۱ الی ۵ سوره مبارکه بقره :

• حفظ آیه ۱ و ۲ در سه مرحله:

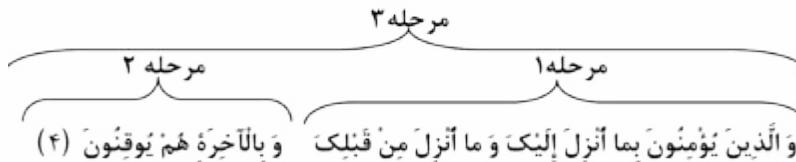

• حفظ آیه ۳ در سه مرحله:

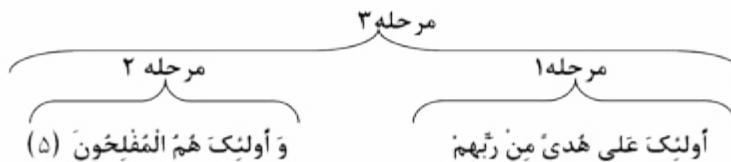
• تلاوت آیات حفظ شده (۱ تا ۳) از حفظ:

• حفظ آیه ۴ در سه مرحله:

• تلاوت آیات حفظ شده (۱ تا ۴) از حفظ:

• حفظ آیه ۵ در سه مرحله:

• تلاوت آیات حفظ شده (۱ تا ۵) از حفظ:

حافظه کوتاه مدت و بلندمدت

همه ما می دانیم اگر مطلبی را حفظ کنیم ابتدا در حافظه کوتاه مدت ما قرار می گیرد و برای اینکه به حافظه بلند مدت منتقل شود، نیاز به یک برنامه منظم تکرار و مرور دارد. بنابراین توصیه می شود حفظ جدید را در طول روز و تا زمانی که وقت حفظ جدید بعدی فرا می رسد حداقل بین ۳ الی ۴ بار تکرار کنیم. البته باید سعی کنیم بدون مراجعه به مصحف، آیات را تلاوت کنیم و اگر قسمتی از آیات را فراموش کرده ایم، با رعایت نکته عدم تکرار بیش از حد، به مصحف مراجعه نمایید و سپس آیات را با آرامش تمام از حفظ تلاوت کنید. دقت کنید هنگامی که آیات را از حفظ تلاوت می نمایید، مصحف جلوی شما بسته باشد و حتی از اینکه مصحف باز باشد و نگاه نکنید هم پرهیز نمایید. باید توجه داشت که حفظ جدید، پایه و ریشه حفظ شماسست. اگر از ابتدا با تسلط کافی شروع نکنیم، جبران آن بسیار سخت و در بعضی اوقات غیرممکن خواهد شد مگر به یک حفظ مجدد!

خشت اول چون نهد معمار کج تا ثریا می رود دیوار کج

البته اگر تا ثریا برود !!

حفظ جدید در کلاس

کسانی که در ابتدای حفظ هستند و برای اولین بار حفظ را شروع کرده اند باید حداقل به مدت ۱ الی ۳ ماه، حفظ خود را در کلاس و در حضور استاد انجام دهند. استاد از قرآن آموزان می خواهد طبق روش صحیح، یک آیه را حفظ کرده، سپس به صورت جمعی یا فردی برای استاد تلاوت کنند. سپس آیه دوم

را حفظ کرده و هر دو آیه را دوباره به صورت جمعی و فردی به استاد ارائه می کنند و همین طور ادامه می دهند تا حفظ جدید به پایان برسد.

البته در کلاس های حفظ که دانش آموزان ابتدایی و راهنمایی شرکت می کنند بهتر است این مدت طولانی تر باشد حتی تا ۶ ماه یا یک سال و حتی غیر از حفظ جدید، ده درس و مرور را در کلاس انجام داده و به صورت جمعی و فردی به استاد ارائه کنند. طبیعی است در این صورت زمان کلاس طولانی تر از معمول خواهد بود. حقیر در سفر زیارتی بیت الله الحرام، تحقیق مختصری در مورد روش حفظ نوجوانان انجام دادم و ملاحظه شد از روش مذکور که توضیح داده شد، استفاده زیادی می شود.

میزان و حجم محفوظات در ابتدای حفظ

صرف نظر از اینکه شخص قصد دارد که در مدت کوتاه یک ساله کل قرآن را حفظ کند یا در ۲ سال یا بیشتر توصیه می شود در آغاز حفظ از مقدار کم حدود ۵ خط طبق خط عثمان طه شروع کند. به جز در حفظ یکساله که باید با نظر استاد و برنامه ی آموزشی خاص شروع نماید. (در مورد حفظ یکساله به صورت جداگانه بحث خواهیم کرد.) و حداقل حدود نیم جزء را بیش از ۵ خط حفظ نکند بلکه هم و غم خود را صرف فراگیری روش صحیح و تسلط در حفظ نماید و پس از آن با نظر استاد به مرور به میزان حفظ جدید بیافزاید.

لازم به ذکر است:

۱- از اینکه یک روز ۵ خط و روز دیگر مثلاً ۷ خط و روز سوم کمتر یا بیشتر حفظ کند باید پرهیز کرد بلکه با یک برنامه تعریف شده برای مدت زمان

مشخصی میزان ثابتی را در حفظ انتخاب کند.

۲- هر روز برنامه حفظ جدید را برای خود قرار دهد هر چند که کلاس به صورت یک روز در میان برگزار گردد.

۳- زمان ثابتی را در حفظ جدید انتخاب کند. مثلاً هر روز بعد از نماز صبح یا هر شب بعد از نماز عشاء حفظ کند و از اینکه این زمان را تغییر دهد بر حذر باشد که در این صورت از یک انضباط ذهنی برخوردار می شود. همانگونه که جسم ما در وقت خاصی احساس نیاز به غذا می کند، روح و حافظه شخص نیز با فرا رسیدن زمان حفظ نیاز به غذای روحی (حفظ آیات جدید) خواهد داشت.

میزان مرور

تعیین میزان حفظ جدید و نیز مقدار مرور محفوظات گذشته برعهده معلم کلاس است که باید با توجه به شوق، استعداد، حافظه، سن و سال، تحصیلات، فراغت قرآن آموز، چگونگی تسلط او بر محفوظات گذشته و همچنین نوع کلاس «حفظ عمومی، تخصصی و نیمه تخصصی» تعیین کند. و شاید حساس ترین وظیفه ای که برعهده معلم است، همین امر باشد. چه بسا یک معلم بر اثر عدم تجربه و توجه به تعیین تکلیف، باعث یأس و ناامیدی حافظ گردد و یا برعکس با یک برنامه خوب برای کسی که دچار یأس شده است موجبات شوق و علاقه و ادامه کلاس شخص گردد.

مثلاً هرگاه کسی با سهل انگاری در مرور محفوظات دچار ضعف و سستی شود، معلم باید با یک برنامه خوب و منظم و محدود به یاری شخص بشتابد.^۱

۱ در قسمت «راه های علاج ضعیف شدن محفوظات» برنامه به صورت کامل ارائه شده است.

ده درس

اگر شما بخواهید یک میخ را در دیوار نصب کنید، این عمل با زدن یک ضربه چکش انجام می شود. اما استحکام آن زیاد نیست و اگر کوچک ترین وزنه ای بر روی آن قرار گیرد، میخ فرو خواهد افتاد. اگر چند ضربه دیگر بر آن وارد کنیم، مستحکم تر خواهد شد و تحمل وزنه های سنگین تر را خواهد داشت. حفظ جدید ما نیز یک حالتی مانند این میخ دارد. در روز اول به ظاهر حفظ ما تثبیت شده اما اگر مراقبت نکنیم خیلی زود حفظ را از دست خواهیم داد و ما برای جلوگیری از این مشکل با استفاده از «... وَ أَتَمَمْنَاهَا بِعَشْرِ...» و با، ده روز به اتمامش رساندیم. پیشنهاد می کنیم هر روز محفوظات جدید ده روز گذشته را حداقل یک بار از حفظ بخوانیم و چنانچه در قسمتی با مشکل مواجه شدیم، پس از مراجعه به مصحف و رفع اشکال دوباره از حفظ تلاوت کنیم. ممکن است پس از تلاوت ۳ الی ۴ روز به این نتیجه برسیم که ما در محفوظات جدید از تسلط کافی برخوردار هستیم ولی بدانیم چنین تسلطی ظاهری است و هر میزان در اوقات مختلف تکرار بیشتری داشته باشیم، تسلط بیشتری نیز بر آیات پیدا خواهیم کرد. شاید بتوان ده درس و ضرورت آن را مهمترین بخش در حفظ بدانیم به گونه ای که اگر یک روز با کمبود وقت مواجه شدیم از بین انجام حفظ جدید - ده درس - و مرور محفوظات گذشته باید ده درس را تکرار کنیم.

مباحثه و اصول آن

تعریف مباحثه: هر چند مباحثه در اصطلاح به معنای بحث علمی کردن می باشد اما مباحثه در حفظ به معنی خواندن قسمتی از محفوظات برای دیگری است. اصول مباحثه عبارتند از:

- ۱- با ترتیل و تجوید بخوانیم و از خواندن با عجله و با سرعت پرهیز کنیم.
- ۲- در مباحثه دو صفحه ما، و دو صفحه طرف مقابل بخواند و از اینکه هنگام تلاوت طرف مقابل، دو صفحه بعد را از روی مصحف با نیم نگاه بخوانیم، به شدت پرهیز کنیم.
- ۳- هرگاه در آیه ای اشتباه داشتیم طرف مقابل، صحیح آن را سریع نگوید و لحظاتی شخص فکر کند؛ البته این مدت زیاد طولانی نشود.
- ۴- اگر در آیه ای بیش از یک اشتباه داشتیم، آن آیه را از ابتدا دوباره تکرار کنیم.
- ۵- اگر در صفحه ای بیش از سه اشتباه داشتیم، از ابتدا آن صفحه را تکرار نماییم.
- ۶- در صورت امکان اگر تمام مقداری که برای مباحثه تعیین شده، یک بار توسط ما و یک بار توسط طرف مقابل خوانده شود، بهتر و بسیار مؤثرتر خواهد بود.

چگونه از ابتدا، حفظ با تثبیت داشته باشیم؟

ما برای حفظ آیات قرآن کریم از دو طریق می توانیم اقدام نماییم یا از طریق شنیدن آیات و یا از طریق دیدن. آنچه که امروز مرسوم است، حفظ دیداری بر

شنیداری ترجیح داده می شود. در نگاه اول نیز چنین پنداشته می شود که حفظ دیداری آسان تر و پایدارتر از شنیداری است.

شاید تعجب کنید اگر گفته شود که یکی از دلایل عدم تثبیت حفظ حافظان و فراموشی سریع محفوظات، تکیه بیش از حد بر حفظ دیداری است. در اینکه هرگاه ما بخواهیم آیات جدید را حفظ کنیم شاید بتوانیم بگوییم حفظ دیداری بر شنیداری مقدم است. چون با شناخت جایگاه آیات، سریع تر حفظ می شویم و در یادآوری آیات با توجه به جایگاه آنها، کمتر دچار مشکل می شویم.

ولی مشاهده شده است که درصد زیادی از حافظان نه تنها هنگام حفظ آیات جدید بلکه در هنگام مرور و تثبیت محفوظات نیز به متن قرآن کریم مراجعه می کنند. به گونه ای که به مرور زمان وابسته به متن می شوند که اگر قرآن در مقابل آنها نباشد، نمی توانند قرائت کنند یا حداقل باید قرآن را در دست داشته باشند تا قادر به تلاوت شوند. یعنی یک نوع بی اعتمادی نسبت به محفوظات خویش پیدا می کنند.

برای توضیح بیشتر با ذکر یک سؤال و مثال ساده متوجه این امر می شویم: آیا زمانی که شما از تلفن همراه استفاده نمی کردید، شماره تلفن های بیشتری را حفظ بودید یا اکنون که از تلفن همراه به خصوص از حافظه آن استفاده می کنید؟ این سؤال را بنده از افراد زیادی پرسیده ام که همه بالاتفاق یک جواب داده اند: قبل از داشتن تلفن همراه، شماره های بیشتری را حفظ بودم. و حتی بعضی اقرار می کنند که بسیاری از شماره هایی را که حفظ بودم با آمدن تلفن همراه، فراموش کرده ام.

به نظر شما چرا چنین اتفاقی افتاده؟ درست است؛ چیزی جز تنبلی حافظه به

وجود نیامده است. در حقیقت ما ناخودآگاه، حافظه تلفن همراه را به جای حافظه خودمان مورد استفاده قرار داده ایم و چون به حافظه تلفن همراه اعتماد کرده ایم، اعتماد به حافظه خود را از دست داده ایم.

اکنون این مثال را نسبت به حفظ یک حافظ قرآن بررسی می کنیم. هرگاه ما در زمان حفظ، با این پیش فرض قرآن را حفظ کنیم که اکنون حفظ می کنم ولی اگر بعد از حفظ، در تثبیت دچار فراموشی شدم، متن قرآن که هست؛ به آن مراجعه خواهیم کرد. چنین حفظی از همان آغاز، دچار ضعف خواهد بود. یعنی متن قرآن و قابل دسترس بودن آن باعث شده ما با تمرکز بسیار زیاد، حفظ نکنیم؛ چون می دانیم که اگر فراموش کردیم ظاهراً مشکل خاصی پیدا نمی کنیم. در حالی که ریشه ضعف حفظ از همین جاست!

با یک سؤال دیگر این شاء الله مطلب را بهتر و واضح تر بیان می کنیم: اگر به یک حافظ قرآن بگوییم شما فقط هنگام حفظ جدید می توانی از متن قرآن استفاده کنی و بعد از حفظ، دیگر حق استفاده از متن قرآن را نداری؛ وی چگونه حفظ خواهد کرد؟ به یقین خواهید گفت نهایت تمرکز و تلاش خود را خواهد کرد که مسلط حفظ کند و چند دقیقه بعد از حفظ، دوباره تکرار خواهد کرد و در فاصله های زمانی کوتاه به تکرار محفوظات خواهد پرداخت. آری این همان چیزی است که امروزه مورد غفلت قرار گرفته است.

به نظر شما چرا وقتی فردی یک صفحه از قرآن را حفظ می کند و استاد به او تکلیف می دهد که هر نیم ساعت یا یک ساعت در طول روز آن صفحه را مرور کن تا حفظت تثبیت شود اما شاگرد توجهی به سفارش استاد نمی کند تا بالاخره قبل از کلاس، سراغ مرور صفحه می رود؟

جواب بسیار روشن است. چون شاگرد می داند اگر به تکلیف عمل نکند و در حفظ دچار ضعف گردد، متن قرآن که هست؛ با مراجعه به آن مشکل حل می شود. این در حالی است که نمی داند چه ضربه سنگینی به محفوظات خود می زند.

اینجانب از اساتید زیادی شنیده ام که کشورهای آفریقایی مانند سودان، در حفظ روش خاصی دارند و آن به این گونه است که هر حافظ، یک تخته در دست دارد و هر روز استاد تکلیف آن روز را املاء می کند و آنها می نویسند. در طول روز باید آن صفحه را حفظ نمایند و هنگامی که حفظ شدند، تخته را در حوضچه ای که به همین منظور تدارک دیده اند باید بشوید. فردا نیز دوباره تکلیف جدید دریافت می کنند. یعنی تنها چند ساعت حفظ دیداری دارند.

حفظ آیات مشابه

در حفظ قرآن با آیاتی برخورد می کنیم که از نظر لفظ و ظاهر شبیه به یکدیگر می باشند که این تشابه در اول یا آخر و یا کل آیه مشهود می باشد. به این دسته از آیات، آیات مشابه گفته می شود که جهت سهولت و تسلط در حفظ این آیات، روش های زیر پیشنهاد می گردد:

۱- رمزگذاری :

که با استفاده از کلمات، حروف و یا شماره آیات انجام می شود. به این صورت که مثلاً در آیه ی ۱۰۳ سوره ی مبارکه ی توبه، در عبارت «... إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ...» از سین سَكَنَ سمیع علیم را به حافظه

۱ جهت آگاهی بیشتر در مورد آیات مشابه، به کتاب «الاتقان فی علوم القرآن» مراجعه کنید.

می سپاریم. البته هر فردی به ابتکار خود می تواند رموز مختلفی را نشانه قرار دهد.

۲- قرینه یابی :

قسمتی از آیه ای در آیه دیگر تکرار شده است مثلاً آیه ی ۱۳۶ سوره مبارکه بقره «... قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَ مَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَ مَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَ مَا أُنزِلَ إِلَيْنَا...» و آیه ۸۴ سوره مبارکه آل عمران «... قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَ مَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَ مَا أُنزِلَ عَلَيْنَا...» که تفاوت این دو آیه در این است: در آیه ی سوره ی بقره این کلمات (قولوا - الی) ذکر شده. اما در سوره ی آل عمران (قل - علی-) ذکر شده.

۳- توجه به معنا :

مثلاً آخر آیه ۱۴۰ و آخر آیه ۱۴۸ سوره مبارکه آل عمران «... وَ اللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ...» «... وَ اللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ...» آیه ی اول بیانگر این است که خداوند، ظالمین را دوست نمی دارد و آیه ی دوم بیانگر این است که خداوند، نیکوکاران را دوست دارد.

روش حفظ خردسالان

- تقسیم نمودن آیات به قسمت های کوچکتر.
- تکرار آهنگین توسط معلم، نوار یا سی دی آموزشی .
- تکرار معلم و زمزمه کردن نونهالان با معلم.
- قرائت همگانی بدون قرائت معلم.
- گروه بندی نونهالان و ایجاد رقابت سازنده بین آنها جهت یادگیری بیشتر.
- قرائت داوطلبانه.

- پرسش از محفوظات به صورت گروهی و انفرادی و تشویق برترین ها.

نکته ۱: برای کودکان نیاز نیست معنای آیات به صورت کامل بیان شود، بلکه استاد، نکات متناسب برای این گروه سنی را انتخاب کرده و به صورت ترجمه یک کلمه، آیه و یا جمله بیان می کند. مثلاً در سوره ناس کلمه اَعُوذُ را بیان می کنند و پناه بردن و کمک خواستن از خداوند را برای مقابله با شیطان توضیح می دهد .

نکته ۲: آموزش خردسالان با توجه به حساس بودن آموزش آنها باید با روش های جذاب و متنوع انجام گیرد؛ به عنوان مثال خواندن آیات حفظ شده همراه با بازی های کودکانه.

آفات حفظ

داشتن روحیه شاد و پرامید جهت به ثمر رسیدن حفظ بسیار ضروری است. گاهی اوقات به دلیل سوء تدبیر قرآن آموز یا معلم، قرآن آموز دچار یأس و ناامیدی می شود. برخی از مواردی که موجب یأس می گردد، به شرح زیر می باشد:

- ۱- عدم تسلط بر محفوظات.
- ۲- عقب ماندن از همکلاسی ها.
- ۳- دلهره و دلشوره.
- ۴- عدم توجه به معنا و مفهوم آیات.

۵- حفظ طوطی وار (یک اشتباه را تکرار نکنیم)

متأسفانه در دوران تحصیل، روش اشتباهی را در حفظ محفوظات به ما آموخته یا حداقل روش صحیحی را آموزش نداده اند و آن روش، روشی نیست

جز آنچه که ما گاهی اوقات با نام حفظ طوطی وار از آن یاد می کنیم؛ حفظی که مبنای آن تکرار زیاد و بیش از حد است. روشی که بسیاری از حافظان را به زانو در آورده و متأسفانه آنها را در حفظ، خسته و ملول کرده است. حتماً به یاد دارید مثلاً برای حفظ نام پایتخت یک کشور یا نام مرکز یک استان، چند بار آن را تکرار می کردید و اگر شما برادر و خواهر عاشق حفظ، مراقبت و مواظبت نکنید، دیر یا زود به سرنوشت ایشان دچار خواهی شد. پس بدانید که ذهن و حافظه شما به قدرت الهی از توان بالایی برخوردار است و برای حفظ یک مطلب، نیاز به تکرار بیش از حد نیست.

مهم این است که شما بخواهید و با تمرکز و دقت کامل کلمات را ۱ الی ۲ بار تکرار کنید. شاید در آغاز راه برای برخی دشوار باشد، اما با استقامت و روش صحیح مطمئناً بر روش طوطی وار غلبه خواهید کرد. لازم می دانم دوباره متذکر شوم شاید شما در ابتدا چون محفوظات زیادی ندارید و برنامه مرور محفوظات گذشته را هنوز از استاد دریافت نکرده اید، هرچند با روش غلط حفظ کنید به ظاهر توفیقاتی را به دست می آورید ولی بدانید به مرور زمان که محفوظات شما زیاد می شود و برنامه شما ادامه پیدا می کند با کمبود وقت و خستگی و دلزدگی در حفظ مواجه خواهید شد که متأسفانه چون از ابتدا با روش اشتباه حفظ کرده اید، تصحیح آن به نظر برایتان بسیار دشوار و حتی غیرممکن می آید هرچند برای جبران اشتباه هیچ وقت دیر نیست و مهم آن است که شما بخواهید...

راه های جلوگیری از ضعیف شدن محفوظات:

۱. ذکر ارزش حفظ از دیدگاه قرآن و اهل بیت (علیهم السلام):

خصوصاً این حدیث امام صادق (علیه السلام) که می فرماید: «إِنَّ الَّذِي يُعَالِجُ

الْقُرْآنَ وَ يَحْفَظُهُ بِمَشَقَّةٍ مِنْهُ وَ قَلِيلٌ حِفْظٌ لَهُ أَجْرَانِ» «هرکس قرآن را مرور کند و آن را با سختی و مشقت حفظ کند برای او دو برابر اجر و مزد خواهد بود.»^۱

۲. دو گام به جلو، یک گام به عقب:

هرگاه حافظان قرآن در تمام یا بخشی از محفوظات دچار ضعف گردند، وظیفه معلم است که با کم کردن تکلیف به تناسب میزان ضعف از قرآن آموز بخواهد به مرور به تقویت و تثبیت محفوظات بپردازد.

به عنوان مثال اگر حافظی پنج جزء اول محفوظاتش ضعیف باشد (ضعیف: به محفوظاتی گفته می شود که جهت مرور یک جزء بیش از سه ساعت وقت نیاز باشد و متوسط: به محفوظاتی گفته می شود که جهت مرور یک جزء حدود دو ساعت وقت صرف شود و مسلط: به محفوظاتی گفته می شود که کمتر از یک ساعت وقت نیاز باشد) باید روزانه به نسبت ضعف آن به او برنامه داد به این صورت: از ابتدای جزء اول -از محفوظات ضعیف- روزانه سه صفحه را مرور می کند و هر روز سه صفحه به آن می افزاید، بعد از اتمام جزء اول جزء بعدی شده و سه صفحه از آن را به جزء اول اضافه می کند و سه صفحه ی ابتدایی جزء اول را موقتاً کنار می گذارد، و هر روز سه صفحه پیش رفته و سه صفحه از جزء قبلی را رها می کند تا وقتی که جزء دوم نیز به انتها برسد وقتی جزء دوم نیز به پایان رسید مرور سه صفحه ی جدید را تعطیل کرده و جزء اول و دوم را حداقل یکبار با هم مرور می کند؛ روز بعد وارد جزء سوم شده و سه صفحه ی اول آن را به همراه جزء دوم (منهای سه صفحه ی اول) مرور می کند و به همین روش ادامه می دهد تا پایان جزء سوم سپس مجدداً یکبار جزء یکم و دوم و سوم را در یک الی دو روز مرور می کند؛ خلاصه پس از اتمام دو جزء اقدام به مرور محفوظاتی می کند که از ابتدا شروع کرده و این دو گام به جلو و یک گام به عقب یعنی

اینکه همزمان با پیشرفت محفوظات تصحیح شده قبلی را فراموش نکند.

۳- ایجاد روحیه نشاط و خودباوری توسط استاد:

استاد حفظ در تمامی اوقات بر این مطلب واقف باشد و به قرآن آموزان متذکر شود: ما در حفظ قرآن کم حفظ کردن داریم ولی ضعیف حفظ کردن نداریم بنابراین حفظ ضعیف به هیچ وجه از قرآن آموز نمی پذیریم و اگر بر فرض قرآن آموزی از ضعف حافظه و کمی استعداد شکایت کند و آن را عذر ضعیف حفظ کردن قرار دهد، ایشان را راهنمایی کرده و بگوید: اگر نمی توانی، جلسه ای (مثلاً) یک صفحه حفظ کن یا نصف صفحه و اگر نصف هم نمی توانی کمتر، حتی اگر شده یک خط حفظ کن ولی بدون اشتباه و مکث باشد.

همچنین در مرور و ده درس اگر قرآن آموز به صورت ضعیف مرور نموده است در صورتی که ناشی از نخواندن و سهل انگاری باشد، بدون کم کردن میزان مرور، مجدداً جلسه بعد همان جزء را به عنوان تکلیف مرور تعیین کند اما در صورتی که متوجه شود قرآن آموز تلاش نموده اما در آن جزء دچار ضعف شده است، به تناسب ضعف، میزان مرور را کمتر نموده و در صورت نیاز از جزء های دیگر که مسلط است جایگزین نماید و در عین حال، توجه داشته باشد که حجم زیاد مرور موجب مرور نکردن یا ضعیف مرور کردن قرآن آموز نشود.

توصیه هایی به حافظان

در مورد فضیلت حفظ و حافظ قرآن کریم در مباحث گذشته مطالبی ذکر شد در ذیل نیز نکاتی بیان می شود که لازم است یک حافظ، آن را مد نظر قرار دهد:

۱- کیفیت و کمیت حفظ

باید توجه داشت که هیچ گاه نباید کیفیت را فدای کمیت کرد بلکه از همان ابتدا علاوه بر اینکه صفحه ای از قرآن کریم را حفظ می کنیم و روزانه بر حجم محفوظات ما افزوده می شود، باید دقت داشته باشیم که مسلط بر صفحه ی حفظ و همچنین مسلط بر محفوظات گذشته باشیم و هر گز به این فکر نباشیم که الان حفظ می کنم و بعداً آن را مسلط می کنم.

۲- عمل به قرآن

بهترین حفظ قرآن کریم آن است که همراه با عمل به آیات الهی باشد. در روایت «الْحَافِظُ لِلْقُرْآنِ الْعَامِلُ بِهِ» مقام و جایگاهی که برای حافظ قرآن ذکر شده، جایگاهی است که با عمل به دستورات الهی به دست می آید. اما کسی که قرآن را حفظ کند و به آن عمل نکند و مرتکب گناه و معصیت شود، سر نوشت بدی خواهد داشت، همچنانکه در حدیثی از پیامبر (صلوات الله علیه وآله) آمده: «آتش بانان دوزخ، آن دسته از حافظان قرآن را که در راه ستم و بد رفتاری گام سپرده اند، زودتر از بت پرستان، به شعله های آتش می سپارند. آنان می گویند آیا پیش از بت پرستان از ما آغاز می کنید؟ آنها جواب می دهند: حسابرسی و کیفر آن کسی که می داند مانند کسی نیست که نمی داند.»^۱

۳- فراموشی محفوظات

یک حافظ قرآن باید ارزش کار خود را درک کرده و این سرمایه ی گرانسنگ را نگهداری و محافظت کند و لازمه ی این کار، مرور مداوم و پیوسته ی محفوظات است و الا اگر محفوظات خود را رها کند مسلم است که پس از مدتی

فصل چهارم

روش کلاسداری

آن را فراموش خواهد کرد و فراموشی محفوظات کار مذموم و دارای سرنوشت بدی است. در روایتی آمده: «شخصی محضر امام صادق (علیه السلام) رسید و عرض کرد: «إِنِّي كُنْتُ قَرَأْتُ الْقُرْآنَ فَفَلَّتْ مِنِّي فَادَعُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يُعَلِّمَنِيهِ - قَالَ - فَكَأَنَّهُ فَرَعَ لِذَلِكَ فَقَالَ ...» من قبلاً قرآن را حفظ کرده و الان فراموش کرده ام، پس از خدا بخواه تا (مجدداً) به من یاد دهد. راوی گفت امام به همین علت بر سر ایشان داد زدند و گفتند ...^۱

همچنین در سخنی از پیامبر اعظم (صلوات الله علیه وآله) آمده: «مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ ثُمَّ نَسِيَهُ مُتَعَمِّدًا لَقِيَ اللَّهَ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَجْذُومًا مَغْلُوبًا» «هر کس قرآن را یاد بگیرد (حفظ کند) سپس عمداً آن را فراموش کند روز قیامت در حالیکه دستانش قطع شده و در غل و زنجیر است، خدا را ملاقات می کند».^۲

۴- تدبر و فهم آیات

لازم است حفظ قرآن همراه با تدبر انجام گیرد و هنگام حفظ و مرور محفوظات حضور قلب و دقت در فهم آیات فراموش نشود. خداوند تبارک و تعالی می فرماید:

«كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ»^۳

(قرآن) کتاب مبارکی است که به سوی تو فرو فرستادیم تا در آیات آن تدبر کنند و خردمندان پند گیرند.

۱ اصول کافی جلد ۲ کتاب فضل القرآن
۲ بحار الانوار جلد ۷
۳ ص / ۲۹

روش کلاسداری

وظایف معلم:

۱- استعدادیابی

استاد باید پس از چند جلسه، قرآن آموز را راهنمایی کند که طبق استعداد، توان و فراغت و ... چه نوع حفظ و کلاسی را انتخاب نماید. آیا در کلاس حفظ عمومی شرکت کند یا حفظ نیمه تخصصی و یا تخصصی. نباید انتخاب نوع کلاس و حفظ را برعهده قرآن آموز قرار دهد بلکه تعیین میزان حفظ روزانه وظیفه استاد است.

۲- کلاسداری و شاگردپروری

استاد کلاس حفظ، همزمان با کلاسداری و پرورش حافظان قرآن کریم باید به فکر تربیت اساتید قرآنی باشد. به همین دلیل باید از قرآن آموزان در اداره کلاس

استفاده نماید و گاهی اوقات اداره کلاس را به قرآن آموزان واگذار کند. البته با نظارت دقیق و حضور مربی در محل برگزاری کلاس. به تجربه ثابت شده است قرآن آموزشی که در حفظ با مشکل مواجه بودند، بر اثر توجه استاد و واگذاری اداره کلاس به ایشان، انگیزه پیدا کرده و در حفظ خود با روحیه ی قوی، موفقیت های چشم گیری کسب کرده اند.

۳- ایجاد شوق و امیدواری

یکی از وظایف معلم، ایجاد روحیه شوق و امیدواری است که آن هم با روش های مختلف امکان پذیر است؛ از جمله:

۱. گفتن جملات امیدوار کننده.

۲. نزدیک جلوه دادن هدف.

۳. توجه به ارزش آنچه که دارند.

گاهی اوقات چون هدف ما حفظ کل قرآن کریم می باشد، ممکن است حفظ یک جزء، پنج جزء و ... کم ارزش جلوه کند؛ در حالی که اگر کسی واقعاً حافظ مقدار کمی از قرآن شود و ارزش آن را بداند، به مراتب بهتر است از کسی که مقدار بیشتری حفظ کرده اما پیوسته ناشکری و ناسپاسی کرده و آن را کم می شمارد. نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در این مورد می فرماید:

«مَنْ أَوْتِيَ الْقُرْآنَ فَظَنَّ أَنْ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ أَوْتِيَ أَفْضَلَ مِمَّا أُوْتِيَ فَقَدْ عَظَّمَ مَا حَقَّرَ اللَّهُ وَ حَقَّرَ مَا عَظَّمَ اللَّهُ» هرگاه خداوند، نعمت (حفظ) قرآن را به کسی عنایت نماید و او گمان کند نعمتی بالاتر بوده که خداوند می توانسته به او بدهد

ولی نداده؛ پس حقیقتاً چیز کوچکی را بزرگ و چیز بزرگی را کوچک شمرده.^۱ در این حدیث شریف، (حفظ) قرآن به طور مطلق ذکر شده و مقدار برای آن تعیین نشده است.

۴- عاشق تدریس

معمولاً کارهایی با موفقیت همراه می شود که شخص انجام دهنده با عشق و علاقه آن را انجام دهد:

خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ ...» همانا شما را پیامبری از خودتان آمد که رنج و زیانتان بر او گران است، به هدایت شما اصرار دارد ...^۲

استاد حفظ باید با روحیه ای عاشقانه نسبت به حفظ و قرآن آموزان در کلاس حاضر شود و واقعاً مانند شمعی بسوزد تا دیگران از نور او استفاده کنند و نسبت به عدم پیشرفت یا ضعف قرآن آموزان در حفظ حساس باشد و با دلسوزی فراوان با ایشان صحبت نماید و راه و روش صحیح را توضیح دهد.

یک استاد عاشق از اینکه بارها و بارها نکته ای را تکرار کند و بر روش صحیحی اصرار ورزد نباید خسته شود. بلکه با توبیخ به جای قرآن آموزان از یک سو و از سوی دیگر با ایجاد امید، آنها را در رسیدن به هدف والایشان یاری می دهد. و همیشه به قرآن آموزان (... وَ لَا تَيَأْسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ ...) از رحمت الهی مأیوس نشوید.^۳ را یادآور می شود.

۱ اصول کافی جلد ۲ کتاب فضل القرآن
 ۲ توبه / ۱۲۸
 ۳ یوسف / ۸۷

۵- ایجاد تنوع در کلاس

الف - تنوع در موضوعات کلاس

یکی دیگر از روش های ایجاد نشاط و تنوع در کلاس، پرداختن به برنامه هایی است که قرآن آموزان به آن علاقه دارند و آن هم برنامه های گروهی مانند توشیح و سرود است. البته باید دقت نمود که اصل کلاس تحت الشعاع آن قرار نگیرد. بنابراین در وقت فوق العاده و بعد از کلاس حفظ در هفته، یک الی دو مرتبه برگزار شود و در صورتی که استاد حفظ در زمینه توشیح و سرود، مهارت نداشته باشد، از افرادی که دارای مهارت هستند، استفاده شود.

ب- تنوع در محیط کلاس

کلاس حفظ به علت یکنواختی که دارد به مرور زمان باعث خستگی قرآن آموزان می گردد. لذا برای جلوگیری از خستگی، باید به ایجاد نشاط و تنوع پرداخت که یکی از روش های ایجاد نشاط و تنوع، تغییر در محیط کلاس است حتی با امور جزئی مانند تغییر جایگاه مربی یا تغییر محل کلاس از اتاقی به اتاق دیگر و یا حتی استفاده از محیط های دیگر مانند مسجد، منزل قرآن آموزان و گاهی نیز محیط های باز مانند پارک ها و اردوگاه ها. تزئین کلاس در مناسبت های مختلف مذهبی و ملی توسط قرآن آموزان. یا استفاده از کلاس با صندلی و میز، کلاس به روش سنتی و یا به صورت حلقه ای که قرآن آموزان در اطراف استاد بر روی زمین به صورت حلقه ای می نشینند.

ج- جمع خوانی

یکی دیگر از موارد ایجاد تنوع و شوق در کلاس، جمع خوانی است. بسیار ضروری است در هر جلسه حتی به صورت ۵ تا ۱۰ دقیقه، قرآن آموزان حفظ جدید یا قسمتی از ده درس یا مرور محفوظات گذشته را به صورت ترتیل هم خوانی کنند و به تجربه ثابت شده است که این کار خصوصاً در اواسط کلاس، باعث رفع کسالت و خستگی در کلاس شده و معلم می تواند برای کسانی که دقت و تلاش بیشتری در این بخش دارند، امتیاز خاصی قرار دهد.

د- کلاس محور و شخص محور

کلاس های حفظ خصوصاً برای جوانان و بزرگسالان را می توان به دو روش اداره نمود و با این روش ها در کلاس تنوع ایجاد کرد:

۱- قرآن آموزان یک به یک نزد استاد حاضر شده و محفوظات خود را تحویل دهند.

۲- تمامی قرآن آموزان در کلاس حاضر شده و بدون در اختیار داشتن قرآن، تکالیف خود را تحویل دهند.

به دلایل مختلف، روش دوم در اولویت قرار دارد. از جمله هرگاه قرآن آموز در حضور جمع به پاسخگویی بپردازد از توان روحی بالاتری برخوردار خواهد شد و نیز اگر بداند که سر ساعت مشخصی باید جوابگو باشد، از فرصت های قبل از کلاس استفاده بیشتری می برد و به اعتماد اینکه می تواند در زمانی که استاد از افراد دیگر سؤال می کند، حفظ کند یا تسلط در حفظ پیدا کند وقت خود را از دست نمی دهد و

ه- ایجاد رقابت و مسابقه در کلاس

«... فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ...» پس در کارهای نیک از یکدیگر پیشی گیرید.^۱

یکی از روش های ایجاد انگیزه جهت تسلط و پیشرفت بیشتر قرآن آموزان، ایجاد رقابت سالم یا اصطلاحاً مسابقه در بین آنهاست. مسابقه چیزی است که انسان به صورت ذاتی آن را دوست دارد و حتی گاهی اوقات مسابقه ی دیگران برای ما چنان جذابیت دارد که ما را به تماشای آن وادار می کند. استاد با استفاده از الفاظ زیبا که موجب ایجاد رقابت شود، می تواند علاوه بر ایجاد نشاط در کلاس، باعث پیشرفت کمی و کیفی کلاس شود مانند این جمله: «حسن آقا امروز گوی سبقت راز همه ربود!» و یا «بالاخره حسین از همه بهتر درخشید!» و ...

برگزاری مسابقه بین اعضاء کلاس یقیناً باعث تنوع در کلاس و ایجاد انگیزه جهت تسلط در حفظ می شود در ذیل به یک مورد از مسابقات کلاسی اشاره می شود:

مسابقه حذفی

استاد با اعلام قبلی یا بدون اعلام قبلی، قسمتی از آیات حفظ شده مثلاً آیات ۱ تا ۴۰ و ۴۰ تا ۷۰ و ... از سوره مبارکه بقره یا دیگر سوره ها را برای مسابقه تعیین می کند. سپس به قرآن آموزانی که در یک ردیف ایستاده اند، توضیح می دهد که هر کدام از قرآن آموزان یک آیه از محدوده آیات مشخص شده را تلاوت نمایند و هر آیه که برای حافظ آسان تر باشد آن را تلاوت کند و نیازی به رعایت ترتیب نیست. حال هر کس:

۱- آیه ای را خارج از محدوده مشخص شده بخواند.

۲- آیه تکراری که توسط یکی دیگر از شرکت کنندگان تلاوت شده است را بخواند.

۳- در تلاوت آیه اشتباه داشته باشد.

از مسابقه حذف می شود و این برنامه ادامه می یابد تا آیات محدوده ی مشخص شده تمام شود. در این صورت فرد یا افرادی که باقی مانده اند، برنده مسابقه هستند و مورد تشویق قرار می گیرند.

و- ارائه ی الگوی موفق

بهترین روش در آموزش روش های صحیح حفظ، ارائه الگوهای موفق در حفظ است مانند:

- حضور حافظان مسلط در کلاس و سؤال نمودن قرآن آموزان از ایشان و بالعکس و ارائه توضیح توسط حافظان مسلط در روش حفظ و ...

- عدم استفاده معلم، از کتاب قرآن و سؤال نمودن از حفظ که اجرای کلاس بدین صورت در تقویت روحیه و ایجاد انگیزه جهت تسلط در حفظ بسیار مؤثر است.

ز- اردو

از مواردی که موجب ایجاد روحیه نشاط و سرزندگی قرآن آموزان می شود، برگزاری اردو است. البته در برگزاری اردو به موارد زیر باید توجه داشت:

۱- تنوع در اردو و اجرای برنامه ها و مسابقه های فرهنگی و قرآنی.

۲- برنامه ریزی از قبل و در نظر گرفتن امور رفاهی.

۳- طولانی نبودن زمان و مدت اردو در حفظ تخصصی و نیمه تخصصی.

۴- اختصاص بخشی از ساعات به مرور محفوظات در صورت طولانی بودن اردو.

۵- در حفظ عمومی هر ۴ ماه، در حفظ نیمه تخصصی هر دو ماه و در حفظ

تخصصی هر دو هفته یا یک ماه یک اردوی یک روزه در نظر گرفته شود.

۶- استفاده از نظرات قرآن آموزان در هر چه بهتر برگزار شدن اردو.

ح- روش های سؤال کردن

همانگونه که متذکر شدیم، ایجاد تنوع و نوآوری در کلاس یکی از موارد ضروری در حفظ قرآن است که یکی از بهترین روشهای ایجاد تنوع، تنوع در سؤال نمودن است. استاد باید به گونه ای از قرآن آموزان سؤال کند و سؤالات را به روشی طرح کند که حافظان هر جلسه با روش جدیدی از سؤال مواجه شوند. به گونه ای که تشخیص ندهند که امروز استاد چگونه سؤال را طرح خواهد کرد. به عنوان نمونه در ذیل به برخی از این روش ها به اجمال اشاره می شود:

۱- ذکر شماره آیه که قرآن آموز آیه یا آیات مربوطه را تلاوت می کند.

۲- خواندن قسمتی از آیه که قرآن آموز موقعیت آیه را از نظر نام سوره، جزء و صفحه ذکر نموده و سپس آیه یا آیات مورد سؤال را تلاوت می نماید.

۳- موضوعی مطرح می شود که قرآن آموز آیه یا آیات مربوطه را تلاوت می کند.

۴- ترجمه بخشی از آیات خوانده می شود و قرآن آموز آیه یا آیات مورد نظر

را تلاوت می کند.

۵- معلم از قرآن آموز می خواهد که فقط آیات زوج یا فرد صفحه مورد نظر را به اصطلاح یک آیه در میان تلاوت نماید.

۶- معلم از قرآن آموز می خواهد که هر نفر یک آیه را تلاوت کند و نفر بعد را نیز معلم مشخص می کند.

۷- معلم به یکی از روش های فوق از جمع سؤال می کند و هرکس جواب اولیه را سریع تر بیان کرد، از امتیاز بهتری برخوردار می شود و در قرائت اولویت خواهد داشت.

۸- معلم از قرآن آموزان می خواهد که آیه یا آیات را به صورت جمع خوانی تلاوت نمایند.

۹- معلم از قرآن آموزان می خواهد که سؤال را از دوستان دیگرشان بپرسند.

۱۰- معلم از قرآن آموز یا قرآن آموزان می خواهد که آیات ابتدا یا انتهای صفحات را تلاوت کنند.

تذکر: قرآن آموزان به هنگام مرور و همچنین در کلاس نباید کتاب قرآن به همراه داشته باشند بلکه باید از حافظه ی خود استفاده کنند.

روش امتیاز دادن

در هر جلسه، معلم ابتدا تکالیفی را که قرآن آموز انجام داده است در برگه مربوطه ثبت می کند سپس با روش هایی که بیان شد اقدام به سنجش از تکالیف می کند و با توجه به کیفیت قرائت قرآن آموز، امتیاز می دهد. جهت امتیاز دادن از دو روش می توان استفاده کرد:

۱- نمره :

الف) در صورتی که نمره عالی را ۲۰ قرار دهیم ، به روش زیر امتیاز کسر می گردد:

- اشتباه در حرکت یا کم و زیاد کردن ۰/۵ امتیاز
- اشتباه در کلمه ۱ امتیاز
- اشتباه در عبارت ۲ امتیاز
- اشتباه در آیه ۲/۵ امتیاز

- در صورتی که با تذکر، قرآن آموز اقدام به تصحیح کند در هر کدام از موارد فوق نصف امتیاز کسر می گردد.

ب) در صورتی که نمره عالی را ۱۰۰ قرار دهیم

- اشتباه در حرکت یا کم و زیاد کردن ۱/۵ امتیاز
- اشتباه در کلمه ۳ امتیاز
- اشتباه در عبارت ۴ امتیاز
- اشتباه در آیه ۵ امتیاز

- در صورتی که با تذکر، قرآن آموز اقدام به تصحیح کند در هر کدام از موارد فوق نصف امتیاز کسر می گردد.

انتخاب روش دوم امتیازدهی، به دلیل اینکه به روش های کسر امتیاز مسابقات شباهت دارد، بهتر است. علاوه بر این، حافظان کلاس نیز از آمادگی روحی بهتری جهت شرکت در مسابقات برخوردار می شوند.

۲- توصیفی :

در این روش که مخصوصاً برای کودکان و خردسالان استفاده می شود، امتیاز بر اساس توانایی شخصی هر قرآن آموز داده می شود. در این روش امتیاز به ۴ گروه عالی - خوب - متوسط - ضعیف تقسیم می شود.

نکته: استاد حاذق و توانمند در شرایط متفاوت از روش های متفاوت در امتیاز دادن استفاده می کند. چه بسا گاهی اوقات به لحاظ شرایط روحی قرآن آموز، امتیاز ندهد یا ترکیبی از امتیاز نمره ای و توصیفی را به کار بندد.

باید مراقب روحيات حافظان به خصوص در روش نمره ای بود و از ایجاد حساسیت بیش از حد پرهیز نمود. گاهی اوقات بیش از حد، اهمیت دادن به نمره، لذت حفظ قرآن را از شخص می گیرد و تمام هم و غم او را معطوف به نمره می نماید. در نتیجه از تدبر و تفکر در آیات قرآن جلوگیری می کند و قرآن آموز را به سمت یک حفظ ظاهری سوق می دهد. در این میان نسبت به خواهران توصیه بیشتری می شود؛ چون از روحيات لطیف تر و شکننده تری برخوردار هستند.

۳- امتیاز تجوید

جهت کیفیت بخشیدن به قرائت محفوظات، رعایت نکات تجویدی ضروری است. بهترین روش جهت ارتقاء سطح تجوید قرآن آموزان، شرکت نمودن در کلاس های تجوید در کنار کلاس حفظ است.

استاد حفظ نیز با حساسیت نسبت به نکات تجویدی، حافظان را به سوی یک قرائت برتر سوق می دهد. استاد حفظ هیچ گاه تکلیف قرآن آموزان را بدون رعایت ترتیل و تجوید قبول نمی کند و هنگام قرائت، همان گونه که نسبت به حسن حفظ حساس است و اشتباهات را تذکر می دهد، اشتباهات تجویدی را نیز یادآوری می

کند و قرآن آموز را وادار به تصحیح می نماید. اگر استاد سهل انگاری نموده و نکات تجویدی را از قرآن آموز مطالبه نکند، مسئول خواهد بود.

لازم به ذکر است گاهی اوقات چون شخص، عادت به ساده خوانی کرده، اگر بخواهد ترتیل خوانی کند در صحت حفظ دچار مشکل می شود. به عبارت دیگر اگر بخواهد تجوید را رعایت کند، حسن حفظ را فراموش می کند و اگر توجه به حسن حفظ می کند، تجوید را فراموش می کند.

این حالت به خاطر این است که تجوید ملکه او نشده است. هرچند ممکن است برای مدتی استاد و شاگرد دچار مشکل شوند اما تأکید می شود علاوه بر حسن حفظ، قواعد تجوید و ترتیل نیز رعایت شود. إن شاء الله پس از مدت کوتاهی تمرین و ممارست تجوید ملکه ی ذهن و حافظه شده و مشکل رفع خواهد شد.

درست به همین دلیل است که باز تأکید می کنیم: قرآن آموزان از همان ابتدا با رعایت اصول و قواعد، اقدام به حفظ کنند تا به روش های غیر اصولی عادت نکنند. البته چنین افرادی در مسابقات نیز موفق تر خواهند بود.

حضور و غیاب

حضرت علی (علیه السلام) می فرماید: « **أَوْصِيكُمْ بِوَجْمِعٍ وَلَدِي وَ أَهْلِي وَ مَنْ بَلَغَهُ كِتَابِي بِتَقْوَى اللَّهِ وَ نَظْمٍ أَمْرِكُمْ** » شما (حسنین علیهما السلام) و اهلم و کسانی که سخنانم به او می رسد را به تقوای الهی و نظم در کارها سفارش می کنم.^۱

یکی از اصول کلاسداری ثبت و ضبط سوابق قرآن آموزان به صورت روزانه، ماهانه و سالانه است که در لیست های مشخصی باید صورت پذیرد

و البته ممکن است نسبت به سلیقه های افراد و نوع برنامه و روش تغییر کند که طبق روش ارائه شده، فرمی که در پایان کتاب در بخش نمونه فرمها قرار دارد، جهت هر قرآن آموز یک برگه در نظر گرفته شده است و در هر قسمت ضمن میزان تکلیف انجام شده طبق دستورالعمل نمرات، امتیاز داده می شود.

ثبت نمرات هفتگی در تابلو

یکی از مواردی که در تحریک حفاظ به حفظ بهتر مؤثر است، ایجاد رقابت بین اعضاء کلاس یا کلاس هاست. هنگامی که مدیر یا دفتردار مؤسسه نمرات افراد را هر هفته با احتساب معدل هفتگی، به ترتیب کسب امتیاز برتر، در آغاز هر هفته در تابلوی اعلانات نصب می کند هر حافظ تلاش می کند هر هفته نسبت به هفته قبل، به طرف صدر جدول صعود کند. مخصوصاً اگر نفرات برتر به ترتیب با رنگ های متفاوت مشخص شوند. البته باید مواظب روحیه حساس قرآن آموزان بود. چراکه افراط در این روش ممکن است باعث ایجاد تأثیر منفی در روحیه قرآن آموزان شود. لذا بهتر است گاهی اوقات نمره را کیفی (عالی - خوب - متوسط) محاسبه کنیم و از ذکر عدد نمره پرهیز کنیم.

آزمون پایانی هر ماه یا دو هفته

نظارت و کنترل مدیر یا بازرسان هر مؤسسه علاوه بر سؤال و آزمون معلم کلاس، یکی دیگر از مواردی است که باعث تقویت کلاس می شود. البته شخص ممتحن خود باید شخصی کارآزموده و صاحب تجربه باشد و در مواردی که نیاز است با

مشورت معلم کلاس برنامه مناسب جهت کلاس یا هر یک از قرآن آموزان ارائه کند. بهتر است آزمون در کلاس های عمومی هر ماه یک بار و کلاس های تخصصی و نیمه تخصصی هر دو هفته یک بار برگزار شود.

ثبت سوابق ماهانه

تشکیل پرونده و ثبت سوابق قرآن آموزان، نشان از نظم و مقررات در هر مؤسسه ای دارد. بنابراین پیشنهاد می شود در پایان هر ماه وضعیت قرآن آموزان در فرم مخصوص ثبت شده و در پرونده ی کلاس بایگانی گردد. با این روش وضعیت تحصیلی هر قرآن آموز در طول سال خیلی سریع روشن می شود و برای تصمیم گیری، کار را آسان می سازد.

ثبت سوابق سالانه

جهت انسجام هرچه بهتر و دسترسی آسان به وضعیت قرآن آموز طبق جدول و بر اساس فرم ثبت سوابق ماهانه، فرم ثبت سوابق سالانه تهیه می شود که با یک نگاه اجمالی وضعیت سالانه قرآن آموز از جهت کمیت و کیفیت محفوظات مشخص می شود.

گواهی نامه حفظ

یکی از عوامل تشویق قرآن آموزان اعطاء گواهی نامه به ایشان است که:

- در حفظ عمومی (حفظی که به طور متوسط ۵ جزء یا کمتر در طول سال از قرآن کریم حفظ می شود)، پیشنهاد می شود پس از حفظ یک جزء و سه جزء

و سپس هر سه جزء، یک گواهی به حافظ قرآن تقدیم گردد.

- در حفظ نیمه تخصصی (حفظی که قرآن آموز در طول ۲ تا ۳ سال موفق به حفظ کل قرآن کریم می شود)، به ازاء هر ۵ جزء یک گواهی نامه اعطاء می شود.

- در حفظ تخصصی (حفظ کل قرآن کریم در یک سال) به ازاء حفظ ۵ جزء اول یک گواهی نامه، سپس هر ده جزء گواهی نامه مجزا و برای اتمام حفظ نیز گواهی نامه ای دیگر اعطاء می شود.

فصل پنجم

آسیب شناسی حفظ

آسیب شناسی حفظ قرآن

۱- کم ارزش جلوه دادن فضیلت حفظ قرآن کریم نسبت به تدبر و فهم قرآن:

«... كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ» هر گروهی به آنچه در نزدشان است شاد هستند.^۱

قرآن نور است «... وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا» و نازل کردیم به سوی شما نور روشن گری را. همه چیز قرآن نور است، هرگونه ارتباط با قرآن سبب نورانیت می شود حتی نگاه به قرآن، لمس قرآن، خواندن قرآن، گوش دادن، حفظ و تفسیر و تدبر.

البته همه اینها باعث نورانیت می شود در صورتی که با قصد قربت و خلوص نیت انجام گیرد. هر میزان اخلاص بالاتر باشد، نورانیت بالاتر خواهد بود. چه بسا یک شخص از تلاوت ظاهری قرآن نورانیتی را کسب کند که دیگری با حفظ یا تفسیر خواندن به دست نیاورد.

ولی متأسفانه مشاهده می شود حتی گاهی توسط برخی از بزرگان قرآنی، برخی

از فعالیت ها کم ارزش جلوه داده می شود. کسانی که در تفسیر کار کرده اند، به دیده حقارت به حفظ و حافظان نگاه می کنند و گاهی می گویند اگر این وقتی را که برای حفظ قرار می دهی برای تفسیر می گذاشتی چه نتایجی که حاصل نمی شد؛ مفسر بزرگی می شدی و ... از این قبیل تعابیر که باعث دلسردی حافظان شده و روحیه ی حفظ را در جامعه تضعیف می نماید.

افراد زیادی را سراغ داریم که حفظ قرآن را کنار گذاشته اند تا تفسیر بخوانند. پس از مدتی که به سراغشان رفتیم مشاهده شد، تفسیر که نخوانده اند، از حفظ نیز بازمانده اند. ولی حافظان زیادی را می شناسیم که ممکن است در سال حفظ قرآن کمتر به تفسیر و ترجمه و مفاهیم پرداختند اما در سال های بعد نسبت به تفسیر و علوم قرآنی اهتمام بیشتری نشان داده و در حال کامل نمودن معلومات قرآنی خود هستند.

در اینجا از بزرگان و اساتید درخواست می کنم به جای دلسرد کردن جامعه از حفظ قرآن، حافظان را به سوی تدبر و تفسیر تشویق کنند. بنده عالمی را که حافظ قرآن باشد و از حفظ نهی کند یا نسبت به آن بی توجه باشد، ندیده ام و نمی شناسم. معمول افرادی که چنین اعتقادی دارند. خود، حافظ قرآن نیستند و تعجب است هنگامی که خود در زمینه ای عملاً وارد نشده اند، اظهار نظر می کنند؛ آن هم نظر منفی !!

توصیه حقیر به عنوان یک شاگرد کوچک این است که ابتداء مقداری از قرآن را ولو یک جزء حفظ کنند سپس اظهار نظر نمایند. مگر چند درصد از جامعه سراغ حفظ قرآن آمده اند که این گونه آنها را نابود می کنیم!؟

۲- کم جلوه دادن فضیلت حفظ قرآن نسبت به عمل به قرآن:

گاهی اوقات شیاطین انس و جن دست به دست هم داده؛ چنین القاء می کنند که عمل به قرآن مهم است نه حفظ! یا اینکه اگر قرآن حفظ کنی مسئولیت بیشتری خواهی داشت پس حفظ نکن تا مسئولیت کمتری داشته باشی! در اینگونه موارد، حافظ قرآن نباید شکست بخورد و عقب نشینی نماید. اولاً خود حفظ قرآن یک نوع عمل به دستورات قرآن و اسلام است که تأکید فراوانی بر حفظ دارند. ثانیاً اگر شخصی خود را به نادانی بزند، آیا مسئولیت ندارد و همین که بگوید نخواندم تا ندانم تا مسئولیت نداشته باشم، پذیرفته خواهد شد؟! ثالثاً درست است که مسئولیت حافظ قرآن بیشتر است ولی فضل او هم بیشتر خواهد بود.

خداوند به زنان پیامبر «صلی الله علیه و آله و سلم» می فرماید: «یا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيَّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ... وَ مَنْ يُقِنْتِ مِنْكُنَّ لِلَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ تَعْمَلُ صَالِحاً نُؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ...» ای همسران پیامبر هر کدام از شما گناه آشکار کند، عذاب مضاعف دارد و هر کدام کار نیک انجام دهد پاداشی مضاعف خواهد داشت.^۱

در این مورد توجه شما را به حدیثی گهربار از حضرت رسول (صلوات الله علیه و آله) جلب می کنم: جَاءَ أَبُو ذَرٍّ إِلَى النَّبِيِّ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) فَقَالَ: «يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ أَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ لَا أَعْمَلُ بِهِ» فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): لَا يُعَذِّبُ اللَّهُ قَلْبًا أَسْكَنَهُ الْقُرْآنَ» ابوذری غفاری نزد پیامبر (صلوات الله علیه و آله) آمد و عرض کرد می ترسم قرآن را یاد بگیرم (حفظ کنم) اما به آن عمل نکنم. حضرت فرمودند: خداوند قلبی که طرف قرآن باشد را عذاب نمی کند.^۲ در این روایت حضرت ایشان را از یاد گرفتن نهی نمی کند بلکه جوابی به او می دهد که باعث ایجاد

روحیه و انگیزه در او می شود.

۳- حفظ قرآن در حوزه های علمیه

حوزه های علمیه به عنوان پرچمداران اصلی اسلام و قرآن باید پیوسته از آرمان های اسلام دفاع نموده و نسبت به تبلیغ مظاهر اسلامی اقدام نمایند. ما در این مقوله و نوشتار، قصد بررسی فعالیت های تبلیغی حوزه را نداریم اما این نکته را متذکر می شویم که: طبق فرموده ی شهید ثانی (رحمة الله علیه) که ابتدای کتاب از نظر تان گذشت^۱ و همچنین طبق سخن دیگر بزرگان، بهتر است حوزه های علمیه و طلاب علوم دینی برای یاد گیری و حفظ قرآن اهمیت بیشتری قائل شوند، به گونه ای که این مبحث در حوزه نهادینه شده و طلاب اکثراً حافظ و قاری قرآن شوند تا بتوانند یک مبلغ عملی قرآن کریم باشند. البته اخیراً از طرف مرکز قرآن و عترت حوزه ی علمیه ی قم اقداماتی صورت گرفته که قابل تقدیر است.

۴- معرفی حافظ قرآن در جامعه به صورت غیراصولی

امروزه چنان تبلیغ می شود که حافظ قرآن کسی است که تمام قرآن را از ابتدا تا آخر حفظ کند و آن را بدون اشتباه بخواند. در غیر این صورت، حافظ قرآن نیست. این تعریف از حافظ قرآن متأسفانه ضربه ای بر پیکره ی حفظ قرآن زده است که کمتر عاملی توانسته چنین ضربه ای بزند.

چنین تعریفی با کدام مستند آیات و روایات تطبیق دارد؟ طبق چه مدرکی این قدر دامنه حفظ قرآن را محدود می کنیم؟ این چیزی نیست جز داخل نمودن سلائق شخصی در دین! بله در اینکه مصداق کامل و تمام حافظ قرآن

^۱ رجوع شود به مبحث حفظ از دیدگاه علما و صاحب نظران

باید قرآن را از ابتداء تا آخر بدون اشتباه بخواند شکی نیست؛ اما کمتر از آن را، چه کسی گفته حافظ نیست؟

آیا کسی که از ابتداء تا آخر قرآن را حفظ کرده و الان به دلایلی نمی تواند کل قرآن را با تسلط بخواند می توان گفت حافظ نیست؟ در اینکه یک حافظ قرآن باید حفظ خود را نگهدارد هیچ شکی نیست اما تا چه درجه ای از تسلط؟ یکی از اساتید قرآن می گفت در بررسی روایات و سنت نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) به دست آورده که حافظ قرآن ۳ مرحله از تسلط را می تواند داشته باشد:

- حافظ مقدماتی: کسی که با یک مرور اجمالی یک صفحه از قرآن می تواند آن صفحه را از حفظ بخواند.

- حافظ متوسط: کسی که برخی از اجزاء را بخواند ولی در برخی از موارد، نیاز به مرور مجدد دارد.

- حافظ عالی: کسی که از ابتدا تا آخر قرآن را می تواند از حفظ بخواند.

از طرفی چرا در جامعه و برخی از تشویق ها که قرار داده شده، فقط حفظ کل ملاک است؟ آیا اگر کسی حافظ ۵، ۱۰ یا ۲۰ جزء قرآن باشد، فضیلتی بر سایرین ندارد؟ ما در امتیازات برای سایر اقشار رتبه بندی خوبی انجام داده ایم مانند امتیازات رزمندگان، خانواده معظم شهداء یا جانبازان و ... ولی در مورد حافظان قرآن متأسفانه چنین کاری نکرده ایم. امید است مسئولین امر به این مهم اعتنا نموده و اقدامی عاجل انجام دهند.

نقل دو حکایت کوتاه در این زمینه

۱- استاد سیف نقل می کردند در یکی از محافل قرآنی، نوجوانی را به بنده معرفی نمودند که ایشان حافظ قرآن است. آثار اضطراب و دلهره را از چهره او خواندم. حدس می زد از او سؤال می کنم و حتماً نمی تواند جواب دهد. با دلهره گفت مسلط نیستم. شروع به تشویق کردم: همین که در این سن و سال، همت کردی و قرآن را حفظ نمودی، بسیار عالی است. با مرور کردن، مسلط هم می شوی. الان هم می توانی خیلی از سوره ها را با کمی مرور بخوانی؛ مگر این طور نیست؟! با همین چند جمله، دیدم برق امید در چشمانش درخشید و لبخندی بر لبانش نقش بست. آثار امیدواری را در او دیدم. به او گفتم پسر من تو الان یک حافظ مقدماتی هستی، تلاش کن تا یک حافظ متوسط یا حتی عالی شوی.

۲- در جلسه ی دوستانه ای حضور داشتم که یکی از دوستان آیه ای از قرآن تلاوت کرده و آدرس آن را از بنده جویا شدند. عرض کردم الان حضور ذهن ندارم ایشان که با دیده ی اعجاب به بنده نگاه می کردند، موارد مشابهی از این جریان را نقل کردند که در فلان جلسه نیز از حافظ قرآنی سؤال کردند او هم اشتباه کرد. از قضا یکی از دوستان آیه ای از سوره ی واقعه (لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ) را خواند و سؤال کرد در کدام سوره است؟ شخص اول گفت فکر نمی کنم جزء قرآن باشد شاید حدیث است بنده عرض کردم سوره ی واقعه است با کمال تعجب قبول نکرد و گفت بنده سی سال است سوره ی واقعه را هر شب می خوانم چنین آیه ای در سوره ی واقعه نیست بالاخره مجبور شدیم قرآن را حاضر کنیم و فکر می کنم تذکر جالبی بود که خداوند به ایشان داد تا فکر نکنند هر کسی حافظ قرآن شد باید در هر زمان و مکانی به کل قرآن مسلط باشد.

۵-مدرک معادل هنرمندان :

یکی از امتیازاتی که بر اساس مصوبه مجلس شورای اسلامی به حفاظ داده شده است، اعطاء مدرکی شبیه مدرک و درجه بندی هنرمندان که از سوی دارالقرآن سازمان تبلیغات اسلامی، هر ساله آزمونی کتبی و شفاهی برگزار شده و طبق ملاک هایی که مشخص گردیده است، رتبه هایی با عنوان حافظ و استاد به برگزیدگان اعطاء می شود. متأسفانه این آزمون چنان سخت برگزار می شود که کمتر حافظی انتظار قبولی در آن را دارد.

همان گونه که در بحث تشویق مطرح است، تشویق علاوه بر ترغیب تشویق شونده، یک اثر تنبیهی هم دارد؛ آن هم برای کسی که مشمول تشویق نشده است. خصوصاً زمانی که خود را مستحق تشویق می داند. در اینجا یک سؤال از مجریان طرح مذکور داریم: خداوند فرموده: «وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ وَمَا قُرْآنَ رَا بَرَاى حَفْظَ كَرْدَن، آسان نمودیم.^۱

آیا این سختگیری ها در اطلاق حافظ قرآن کریم به افراد، مخالف با این آیه و دستور الهی نیست؟ چرا عده زیادی از حفاظ قرآن را از جرگه حفاظ خارج می کنیم؟ آیا آثار سوء اجتماعی آن را بررسی کرده ایم؟! بد نیست یک تحقیق میدانی انجام دهیم و عملکرد خود را بررسی نماییم. افراد کم سواد زیادی را سراغ داریم که با همت والا و سن و سال زیاد، اقدام به حفظ قرآن کرده و موفق به حفظ کل قرآن شده اند. داشتن یک مدرک رسمی از مراجع قانونی می توانست تشویق مناسبی باشد. که متأسفانه مورد غفلت قرار گرفته .

۶- مدرک کارشناسی علوم قرآن و حدیث

با پیشنهاد هیئت دولت و مصوبه مجلس شورای اسلامی، حافظانی که در آزمون علمی رشته فوق و آزمون شفاهی حفظ موفق شوند، مدرک کارشناسی علوم قرآن و حدیث اعطاء می شود. وزارت علوم و سازمان سنجش در راستای اجرای این مصوبه، هر ساله از حافظ قرآن، در آزمون کارشناسی ارشد رشته مذکور ثبت نام می کنند. در صورتی که حافظ قرآن بتواند نصف معدل نفرات اول، دوم و سوم کنکور را کسب نماید، قبول محسوب شده و جهت آزمون ترجمه و تفسیر جزء ۳۰ و شفاهی کل قرآن کریم به سازمان اوقاف و امور خیریه معرفی می شود. در صورت قبولی در آزمون مذکور، از طرف وزارت علوم، مدرک کارشناسی علوم قرآن و حدیث با قید حافظ قرآن، به حافظ اعطاء می گردد.

هرچند این مدرک نسبت به مدرک سازمان دارالقرآن مزیتی نسبی مانند اعتبار بهتر در مجامع علمی دارد ولی از جهاتی نیز قابل نقد می باشد از جمله اینکه در این مدرک برای حفظ قرآن شخص، امتیاز خاصی لحاظ نشده!! و همچنین اشکال قبلی که برای افراد با تحصیلات پایین، چاره ای اندیشیده نشده است.

آخرین اشکال که در اینجا متذکر می شویم:

در مورد مدرک هنرمندان یا مدرک کارشناسی که به حافظ داده می شود، وقتی که چنین مدارکی در کشور زیاد اعطاء شود و افراد دارای مدرک های فوق الذکر در جامعه بدون شغل باقی بمانند، در ابتدا می تواند جنبه تشویقی داشته باشد اما در درازمدت اثر تشویقی چندانی نخواهد داشت!

پیشنهاد می گردد:

۱- قوانین حمایتی :

قوانینی تدوین و تصویب شود که ارزش حقوقی بیشتری داشته باشد مانند اولویت استخدام برای حافظ ، ارتقاء رتبه حقوقی بر اساس میزان محفوظات و ...

۲- رشته تحصیلی ویژه حافظان:

رشته تحصیلی کارشناسی حفظ و تفسیر در وزارت علوم راه اندازی شود، به گونه ای که حفظ هر فرد، حداقل دو واحد درسی محسوب شود.

۳- تشویق قله ها:

این تعبیری است که مقام معظم رهبری در مورد تشویق برترین های قرآن فرمودند که باعث سوق دادن سایر اقشار مردم به سمت قله خواهد شد. متأسفانه برترین های قرآنی نسبت به برترین های رشته های دیگر اعم از ورزشی، هنری و علمی از جایگاه پایین تری برخوردار هستند در حالی که باید برعکس باشد!

البته باید متذکر شد که خود قرآنیان نباید به دنبال امور مادی باشند بلکه از پرداختن به اینگونه امور اجتناب نمایند و جایگاه حافظان قرآن را با امور سخیف دنیایی حقیر نشمرند. طرف سخن ما افرادی هستند که متأسفانه از دید ضعیفی برخوردار هستند و گاهی اوقات یک هدیه کوچک در مقابل دیدگان آنها بزرگ جلوه می کند.

تقدیر از یک معلم قرآن

در روایت آمده است یکی از فرزندان امام حسین (علیه السلام) نزد معلمی رفت و سوره ای از قرآن را حفظ کرد. هنگامی که نزد پدر برگشت، آن سوره

را برای امام «علیه السلام» خواند. حضرت از معلم او پرسید؛ وقتی نام او (عبد الرحمان سلمی) را دانستند، شخصی را نزد وی فرستادند و او را به نزد خویش فراخواندند.

هنگامی که معلم آمد، حضرت فرمود: «دهانت را باز کن. حضرت دهان او را پر از اشرفی و مروارید نمودند. سپس لباس های گران قیمتی به او اهداء کردند. به گونه ای حضرت او را احترام کردند که عده ای که نزد ایشان بودند، زبان به اعتراض گشودند که آقا مگر چه کرده که این همه تکریم می کنید و هدیه می دهید؟! حضرت فرمودند: «شما ارزش کار او را نمی دانید و الا این ها را در مقابل آن کم و ناچیز می شمردید!»^۱

این تقدیر از یک معلم قرآن است. متأسفانه ما حتی از قله ها چنین تجلیلی نمی کنیم. به اساتیدی که ده ها حافظ قرآن تربیت کرده، چه جایگاهی داده ایم؟ چگونه می خواهیم جوانان ما به سوی قرآن سوق پیدا کنند؟ آیا اگر جایگاه یک مربی ورزشی را به مربی قرآن می دادیم و امتیازات ورزشی را به قرآن می دادیم، استقبال جوانان از قرآن با زمان حاضر قابل قیاس بود؟! در حال حاضر مهمترین اخبار قرآنی در پایان اخبار هم ذکر نمی شود. ولی به نظر می رسد اگر چنین اتفاقی رخ می داد، اخبار قرآنی در صدر خبرها قرار می گرفت.

۴- توجه نهادها و مسئولین ارشد کشور

ضمن تقدیر و تشکر از مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) به خاطر اهمیت ویژه به محافل قرآنی خصوصاً در ماه مبارک رمضان که هر ساله محفل بزرگی را به پا می دارند، کاش بقیه ی مسئولین کشور نیز در امور قرآنی، ایشان را الگوی

خود قرار می دادند.

در بسیاری از کشورهای اسلامی می بینیم هنگام برگزاری مسابقات قرآن، رئیس جمهور و وزرا در مراسم حاضر می شوند و از نزدیک نظاره گر مسابقات قرآنی هستند. اما در کشور ما نهایتاً هنگام اهداء جوایز-آن هم اگر با برنامه ی دیگری تلاقی پیدا نکند-حاضر می شوند این در حالیست که حضور مسئولین ارشد ما در باشگاه های ورزشی به مراتب بیشتر از حضور در محافل قرآنی است.

۵- صدا و سیما

ضمن تشکر از صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران به خاطر اختصاص دادن یک شبکه ی تلویزیونی به برنامه های قرآنی، این سازمان با پوشش خبری مناسب و به موقع و اطلاع رسانی بهینه و کامل می تواند انگیزه ی مناسبی را در فعالان قرآنی کشور ایجاد کند و باعث توسعه و ترویج فعالیت های قرآنی کشور شود.

در پایان برای تمام عزیزانی که در راه قرآن کریم و حفظ آن، گام برداشته اند آرزوی موفقیت داریم امید است با استمداد از عنایات الهی و با تلاش و کوشش فراوان و با توسل به اهل بیت علیهم السلام بتوانند در این راه ثابت قدم بوده و به اهداف بلند خود دست یابند .

تقدیر و تشکر

در اینجا لازم است از بعضی ارگان ها و نهادهایی که اقدام های عملی خوبی انجام داده اند، ذکری شود؛ این شاء الله الگویی باشند برای بخش های دیگر ...

۱- انتخاب محل خدمت سربازی در نیروهای مسلح جهت حافظان قرآن و دادن مرخصی دوماهه. امید است این امتیازات به امتیازاتی مانند برخورداری از حقوق و مزایا مثل نیروهای کادر و هم پایور و استفاده جهت برگزاری کلاس های آموزش قرآن کریم ارتقاء یابد.

۲- جدیداً نیروی دریایی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به هر نفر از نیروهای خود یا خانواده ایشان که موفق به حفظ قرآن شوند، به ازای هر جزء، یک ربع سکه بهار آزادی هدیه می دهد که در نوع خود بسیار قابل تقدیر است.

۳- بیمه فعالان قرآنی: کار جدیدی است که مرکز هماهنگی، توسعه و ترویج فعالیت های قرآنی کشور برای فعالان، حافظان، قاریان و معلمان قرآنی انجام می دهد. در این طرح فعالان قرآنی با بیمه ای شبیه بیمه هنرمندان بیمه می شوند و از امتیازات درمانی و بازنشستگی برخوردار خواهند شد.

۴- تخصیص ۰/۵ درصد بودجه های جاری کشور که امید است این مصوبه مجلس عملی شود و بعد از سال ها، مؤسسات و فعالان قرآنی مورد توجه قرار گیرند.

لازم است از نمایندگان محترم مجلس و معاونت قرآن و عترت کشور جهت تصویب این بودجه تقدیر و تشکر گردد. این شاء الله خداوند به همگان جزای خیر عنایت فرماید.

دعای حفظ قرآن:

امام صادق (علیه السلام) جهت حفظ قرآن این دعا را سفارش کرده است:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَ لَمْ يَسْأَلِ الْعِبَادُ مِنْكَ أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ نَبِيِّكَ وَ رَسُولِكَ وَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِكَ وَ صَفِيكَ وَ مُوسَى كَلِيمِكَ وَ نَجِيكَ وَ عِيسَى كَلِمَتِكَ وَ رُوحَكَ وَ أَسْأَلُكَ بِصُحْفِ إِبْرَاهِيمَ وَ تَوْرَةِ مُوسَى وَ زُبُورِ دَاوُدَ وَ إِنْجِيلِ عِيسَى وَ قُرْآنِ مُحَمَّدٍ ص وَ بَکْلِ وَحْيِ أَوْحِيْتَهُ وَ قَضَاءِ أَمْضِيْتَهُ وَ حَقِّ قَضِيْتَهُ وَ غَنِيِّ أَعْنِيْتَهُ وَ ضَالِّ هَدِيْتَهُ وَ سَائِلِ أَعْطِيْتَهُ وَ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَى اللَّيْلِ فَأَظْلَمَ وَ بِاسْمِكَ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَى النَّهَارِ فَاسْتَنَارَ وَ بِاسْمِكَ الَّذِي وَضَعْتَهُ عَلَى الْأَرْضِ فَاسْتَفْرَّتْ وَ دَعَمَتْ بِهِ السَّمَاوَاتِ فَاسْتَقَلَّتْ وَ وَضَعْتَهُ عَلَى الْجِبَالِ فَرَسَتْ وَ بِاسْمِكَ الَّذِي بَشَّتْ بِهِ الْأَرْزَاقَ وَ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي تُحْيِي بِهِ الْمَوْتَى وَ أَسْأَلُكَ بِمَعَاقِدِ الْعِزِّ مِنْ عَرْشِكَ وَ مُنْتَهَى الرَّحْمَةِ مِنْ كِتَابِكَ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تَرْزُقَنِي حِفْظَ الْقُرْآنِ وَ أَصْنَافِ الْعِلْمِ وَ أَنْ تُتَبِّهَهَا فِي قَلْبِي وَ سَمْعِي وَ بَصْرِي وَ أَنْ تُخَالِطَ بِهَا لِحْمِي وَ دَمِي وَ عَظَامِي وَ مَخِي وَ تَسْتَعْمَلَ بِهَا لَيْلِي وَ نَهَارِي بِرَحْمَتِكَ وَ قُدْرَتِكَ فَإِنَّهُ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِكَ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ قَالَ وَ فِي حَدِيثٍ آخَرَ زِيَادَةٌ وَ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي دَعَاكَ بِهِ عِبَادُكَ الَّذِينَ اسْتَجَبْتَ لَهُمْ وَ أَنْبِيَائُكَ فَغَفَرْتَ لَهُمْ وَ رَحِمْتَهُمْ وَ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ أَنْزَلْتَهُ فِي كُتُبِكَ وَ بِاسْمِكَ الَّذِي اسْتَفَرَّ بِهِ عَرْشُكَ وَ بِاسْمِكَ الْوَاحِدِ الْأَحَدِ الْفَرْدِ الْوَتَرِ الْمُتَعَالِ الَّذِي يَمَلَأُ الْأَرْكَانَ كُلَّهَا الطَّاهِرِ الطُّهْرِ الْمُبَارَكِ الْمُقَدَّسِ الْحَيِّ الْقَيُّوْمِ نُورِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْكَبِيرِ الْمُتَعَالِ وَ كِتَابِكَ الْمُنَزَّلِ بِالْحَقِّ وَ كَلِمَاتِكَ التَّامَّاتِ وَ نُورِكَ التَّامِّ وَ بَعْظَمَتِكَ وَ أَرْكَانِكَ .

«بار خدایا من از تو خواهم- با اینکه بندگان از چون توئی خواهش نکنند- خواهم بحق محمد پیغمبر و رسولت و بحق ابراهیم خلیل خود و برگزیده‌ات و بحق موسی هم

سخت و هم رازت، و بحق عیسی کلمات و روح، و از تو خواهیم بحق صحف ابراهیم و تورات موسی و زیور داود و انجیل عیسی و قرآن محمد (صلی اله علیه و آله) و به هر وحیی که فرستادی و بحق هر آن حکمی که آن را گذرا فرمودی، و هر آن حقی که بدان حکم فرمودی، و هر بی نیازی که توانگرش کردی و هر گمراهی که راهنماییش کردی، و هر خواهندهای که بدو عطا فرمودی، و از تو خواهیم بدان نامت که بر شب نهادی پس تاریک شد، و بدان نامت که بر روز نهادی پس روشن گشت. و بدان نامت که بر زمین نهادی پس آرامش گرفت، و با آن آسمانها را ستون زدی و استوار شدند، و بدان نامت که بر کوهها نهادی و مستقر شدند، و بدان نامت که روزیها را بدان پراکنده کردی، و از تو خواهیم بدان نامت که مردگان را بدان زنده سازی، و از تو خواهیم بدان چه مرکز انعقاد عزت عرشت شد، و آخرین رحمتی که از کتابت (قرآن یا لوح محفوظ) آشکار گردد، از تو خواهیم که بر محمد و آلش رحمت فرستی و حفظ قرآن و انواع دانش را به من روزی کنی، و اینکه آنها را در دل و گوش و چشمم پا بر جا کنی، و با گوشت و خون و استخوان و مغز من آنها را بیامیزی، و شب و روز مرا از رحمت و قدرت خودت بدانها به کار اندازی، زیرا که نه جنبشی و نه توانائی بجز تو نیست ای زنده و پاینده و از تو خواهیم بدان نامت که بندگانی که دعایشان را به اجابت رساندی بدان ترا خواندند، و پیمبرانانت بدان ترا خواندند که آنها را آمرزیدی و بدانها ترحم کردی، و از تو خواهیم به هر نامی که در کتابهایت فرو فرستادی، و بدان نامت که عرش تو بدان پابرجا شد، و به نامت واحد، احد، فرد، وتر، متعال، آنکه همه ارکان را (عرش یا آسمانها و زمینها و جز آن را) پر کرده و پاک، پاکیزه، مبارک مقدس، حی، قیوم، روشنی آسمانها و زمین، رحمان، رحیم، کبیر متعال، و (از تو خواهیم) بحق کتابت که به حق و راستی فرود آمده و کلمات تامهات و نور تام تو، و بعظمتت و ارکانت»^۱

پیامبر صلوات الله علیه برای این که شخص حافظ قرآن، حفظش را فراموش نکند این دعا را سفارش کرده اند:

اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي بِتَرْكِ مَعْصِيكَ أَبَدًا مَا أَبْقَيْتَنِي وَارْحَمْنِي مِنْ تَكْلِيفِ مَا لَا يَعْنِينِي وَارْزُقْنِي حُسْنَ الْمَنْظَرِ فِيمَا يُرْضِيكَ عَنِّي وَالرِّمَّ قَلْبِي حِفْظَ كِتَابِكَ كَمَا عَلَّمْتَنِي وَارْزُقْنِي أَنْ أَتْلُوهُ عَلَى النَّحْوِ الَّذِي يُرْضِيكَ عَنِّي اللَّهُمَّ نَوِّرْ بِكِتَابِكَ بَصْرِي وَاشْرَحْ بِهِ صَدْرِي وَفَرِّحْ بِهِ قَلْبِي وَاطْلُقْ بِهِ لِسَانِي وَاسْتَعْمِلْ بِهِ بَدَنِي وَقَوِّنِي عَلَى ذَلِكَ وَأَعِنِّي عَلَيْهِ إِنَّهُ لَا مَعِينَ عَلَيْهِ إِلَّا أَنْتَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ.

«خداوند! رحم کن بر من باتوفیق ترک همیشگی گناهان، مادام که باقی گذاری مرا، و رحم کن بر من از رنج کشیدن آنچه مربوط به من نیست، و روزی کن مرا به حسن نظر در آنچه تو را از من خشنود سازد و دل مرا ملازم حفظ کتابت (قرآن) بگردان. چنان که تعلیم داده‌ای به من، و روزی کن مرا که بخوانم آن را بر طریقه‌ای که خشنود سازد تو را از من. خداوند! روشنی ده به کتاب خود دیده مرا، و بگشا به آن سینه مرا، و فرج بخش به آن دل مرا، و روان کن به آن زبان مرا و کارفرمایان تن مرا، و توانایی ده مرا بر آن، و یاری کن مرا بر آن. به درستی که یاری کننده‌ای نیست بر آن، مگر تو. نیست خدایی، مگر تو.»^۱

فصل ششم

پیوست

باسمہ تعالیٰ

مؤسسه قرآنی فرهنگ بیت الاحزان حضرت زهراء (سلام الله علیها)

مدرسه شبانه روزی امام حسن مجتبی (علیه السلام)

لیست حضور و غیاب و ارزشیابی کلاسهای تخصصی حفظ و مفاهیم قرآن کریم

شعبه: نام و نام خانوادگی:

فرزند: هم مباحث:

آدرس:

تلفن: ماه

هفته اول	تکلیف	امتیاز	روز	دوره یک	امتیاز	دوره دو	امتیاز	دوره سه	امتیاز	مباحث
شنبه										
یک شنبه										
دو شنبه										
سه شنبه										
چهار شنبه										
پنج شنبه										
هفته دوم	تکلیف	امتیاز	روز	دوره یک	امتیاز	دوره دو	امتیاز	دوره سه	امتیاز	مباحث
شنبه										
یک شنبه										
دو شنبه										
سه شنبه										
چهار شنبه										
پنج شنبه										
ن توضیحات										

حکمت ۱۳۹ از نهج البلاغه :

کمک الهی به اندازه نیاز فرود می آید .

نام و نام خانوادگی :

هفته اول	تکلیف	امتیاز	دوره یک	امتیاز	دوره دو	امتیاز	دوره سه	امتیاز	مباحث
شنبه									
یک شنبه									
دو شنبه									
سه شنبه									
چهار شنبه									
پنج شنبه									
هفته دوم	تکلیف	امتیاز	دوره یک	امتیاز	دوره دو	امتیاز	دوره سه	امتیاز	مباحث
شنبه									
یک شنبه									
دو شنبه									
سه شنبه									
چهار شنبه									
پنج شنبه									
ن توضیحات									

امام علی (علیه السلام) می فرماید :

« سفارش می کنم شمارا به تقوی الهی و نظم در کارها »

بسم الله الرحمن الرحيم

مؤسسه قرآنی فرهنگی بیت الاحزان حضرت زهراء سلام الله علیها
مدرسه شبانه روزی حفظ و تفسیر کل قرآن کریم امام حسن مجتبی علیه
السلام

لیست ثبت معدل هفتگی قرآن آموزان در تابلو

ردیف	نام و نام خانوادگی	معدل حفظ	معدل ده درس	معدل محفوظات قبل	معدل کل	رتبه در کلاس
۱						
۲						
۳						
۴						
۵						
۶						
۷						
۸						
۹						
۱۰						

کلاس استاد :

رتبه کلاس

اعضاء مدیر مدرسه

اعضاء استاد

بسمه تعالی

مؤسسه قرآنی فرهنگی بیت الاحزان حضرت زهرا «سلام الله علیها»
مدرسه شبانه روزی حفظ و تفسیر کل قرآن کریم
کارنامه آموزشی

نام و نام خانوادگی : نام پدر:

تاریخ تولد : کد ملی :

صادره از : میزان محفوظات :

ردیف	عنوان درس	امتیاز کتبی	شفاهی	نتیجه	رتبه	ملاحظات
۱	آزمون حفظ جزء					
۲	آزمون حفظ جزء					
۳	آزمون تجوید					
۴	آزمون ترجمه و مفاهیم					
۵	اخلاق					
۶	نظم					

میانگین امتیازات :

رتبه/مقام :

این کارنامه جهت اطلاع والدین صادر گردیده و به منزله گواهینامه نمی باشد.

مدیر مدرسه

بسمہ تعالیٰ

مؤسسہ قرآنی فرہنگی بیت الاحزان حضرت زہرا سلام اللہ علیہا
مدرسہ شبانہ روزی حفظ و تفسیر کل قرآن کریم امام حسن مجتبیٰ علیہ السلام
لیست حضور و غیاب

ردیف	نام و نام خانوادگی	۱/
۱		
۲		
۳		
۴		
۵		
۶		
۷		
۸		
۹		
۱۰		
۱۱		
۱۲		
۱۳		
۱۴		
۱۵		

سال :
ماہ :
کلاس :
استاد :

مولف: حجت الاسلام والمسلمین علیرضا شاہسونی
موسسه قرآنیہ فرہنگیہ بیت الاحزان حضرت زہرا سلام اللہ علیہا

